

ANSER

Skånes Ornitologiska Förening
nr 4 2021

- Silkehalen
- Tursköp • Musabroöir • Kaveldunsångare
- Populär 60-åring • Storksläppet • Vinterfåglar Inpå Knuten

Snart fyller SkOF 70 år

Nu när ni läser detta är det vinter, i alla fall kalendrariskt. Men i skrivande stund (12 oktober) är det fortfarande höst och fågelsträcket pågår. Jag hoppas att många av er har njutit av sträckande fåglar under hösten. Trädpiplärkor, gulärlor och bivråkar i månadsskiftet augusti/september eller bo- och bergfinkar, ormråkar och ringduvor i oktober. Jag hade tur och var i Falsterbo en av dagarna när bofinkar sträckte i massor. Luften var full av fåglar. som myggor över fjällen kändes det som. En fantastisk upplevelse. Mattias Ullman och David Erterius räknade den dagen drygt 400 000 sträckande finnar. Även buskarna var fulla av fåglar som sträcker under natten och rastar på dagen. Imponerande! Hoppas att många av er haft liknande upplevelser.

Under flyttningen söderut utsätts fåglarna för många faror. En fara är jakt, illegal och legal. Två stora framgångar i kampen mot (illegal) jakt noterades i år. Spanien har förbjudit jakt på turturduvor. Det känns nästan överklagt att det till förra året var tillåtet att jaga 800 000 turturduvor i Spanien helt legalt. Nu är det slut och hundratusentals färre turturduvor kommer att dö varje år. Frankrike har förbjudit jakt med limpinnar. Bara i Provence var det tillåtet att fånga 300 000 trastar med limpinnar, men det är alltså förbjudet nu. Detta är stora framgångar i fågelskyddsarbetet och vi tackar våra kollegor i båda länderna.

I Skåne hade föreningen stor framgång i fågelskyddsarbetet. Flera elbolag, speciellt E.ON och Kraftringen, har lovat att säkra farliga elstolpar kring häckningsplatser för berguvar. Eldöden är troligtvis det största hotet mot berguvarna. Det är sannolikt anledningen till att beståndet fortfarande är så litet. Jag är övertygad om att populationen kommer att öka om elbolagen säkrar många elstolpar och det kan vara ett genombrott i skyddet av vår största uggla. Vårt initiativ sprider sig nu även till andra delar av Sverige. Det är lovande för berg-

uvar och andra arter som använder elstolpar som sittplatser.

Många av er besökte förhoppningsvis Falsterbo Bird Show. Vädret var utmärkt och atmosfären trevlig. Glada människor som mötte varandra och pratade om fåglar. Jag tycker att formatet på Ljungens fungerade utmärkt och personligen tycker jag att det var bättre än vid Falsterbo Strandbad. SkOF var på plats med egen monter och jag träffande en del av våra medlemmar. Den typen av kontakt mellan styrelse och föreningens medlemmar är viktig.

Tack så jättemycket till alla 267 medlemmar som har besvarat enkäten! Vi fick mycket värdefull återkoppling och har nu börjat analysera alla svar och synpunkter. I nästa *Anser* kommer vi att presentera resultaten och de planerade åtgärderna för att tillmötesgå era önskemål. Om ni har glömt att fylla i enkäten eller har några synpunkter som ni glömde att dela, kontakta mig gärna!

Nästa år fyller SkOF 70 år och det vill vi förstås fira. Därför planerar vi att ha årsmötet i ett annat format än vanligt. Årsmötet kommer att äga rum lördagen 26 mars och kombineras med ett symposium. Vi är fortfarande mitt uppe i förberedelserna och det planeras bland annat spännande föredrag och en "mystery bird quiz". Viktiga inslag under dagen blir lång lunch och långa fikapausar så att det finns tid att prata med varandra, träffa gamla vänner och göra nya bekantskaper. Jag är övertygad om att det blir ett vällyckat event. Möjligheterna att träffa och prata med varandra är viktigt. Det ger känsla av gemenskap, något som är mycket viktigt för en förening. I Tyskland är årsmöten hos ornitologiska föreningar alltid heldagsmöten med flera föredrag och långa pauser. Ett koncept som jag tycker vi ska prova här! Som sagt, planeringen pågår. Håll utkik efter programmet. Vi ska publicera detta så snart det är färdigt, på hemsidan, Facebook och i nästa *Anser* förstås. Vi ses!

Arne Hegemann – Ordförande

Innehåll

Silkehalen

Tofsprydd vinterbesökare
Arne Ohlsson 3

Tursköpsskogen

Räddad ädellövskog
Per Muhr & Karl G. Nilsson 7

Musabroöir m.fl.

Att överleva vintern
Ulrik Alm 14

Rart på häckfågelfronten

17 utvalda
Diverse författare 18

Ny art för Skandinavien

Överraskande fynd
Bo Petersson 34

Artportalen i smartphone

Logga in på mobilen och rapportera
Mikael Arinder 36

Avvärt hot mot duvhöken

"Förvaltningsrätten anser ..."
Kenneth Bengtsson 44

DESSUTOM

Läsvärt	24
Notiser	32
Mini-Anser	48
Fågelkonstnären	50
Program	56
Referat	60
Upprop	66
Vardag	68
Falsterbonytt	71

Omslagets framsida: Sidensvans, adult. Foto: P-G Bentz.

Akvareller (Tornseglare och nötväcka):

Måns Bergendal.

Omslagets baksida: Gök, hona. Foto: Mikael Arinder.

I *Anser* 2021:3 visade vi en "örontofsfjäder" från en hornuggla.

Från vilken fågelart kommer denna fjäder?

Längden är 73 mm.

Svaret får du i nästa nummer av *Anser*.

Tofsprydd skönhet i vinterdagens korthet

För oss bor vintern i sidensvansarnas ankomst.
Men deras skönhet och förtrolighet ger oss
en av årstidens finaste fågelupplevelser.

Arne Ohlsson

Att som insektsätare flytta från Eurasiens nordliga trakter för att tillbringa vintermånaderna inte längre söderut än Skandinaviska halvöns sydliga provinser, Danmark och en bit ner på kontinenten låter som en omöjlig överlevnadsstrategi. Det kan ju inte innebära fortsatt insektsdiet som skulle vara möjlig i medelhavsländerna eller Afrika.

Det gäller att lägga om födovallet fullt ut. Det är precis vad sidensvansen gör, denna undersköna fågel som på skånska breddgrader tycks bära vintern med sig. Nu är den inte pålitlig som vintergäst eftersom den flyttar och rör sig efter behov. Det gäller "bara" att hitta tillräckligt med bär och då är geografin flexibel för en art som ofta kallas strykfågel. Men när mängden bär inte räcker till i norr, då går färden mot söder och sydväst.

I Sverige är arten etablerad som häckare i främst Lapplands vidsträckta skogsbälte men också i Norrbotten och Västerbotten ända ut till kusten. Söderut finns den även i Jämtland, tillfälligtvis ner till Värmland.

Skånes fåglar i dag och i gången tid (Signum och SkOF 1996) nämner ett par uppgifter om häckningar i Skåne på 1800-talet. Vederhäftigheten i detta är nog inte klarlagd.

En stor del av våra vinterbesökande sidensvansar kommer från Finland och i ännu högre grad från den ryska tajgan. En sidensvans med svensk ring återfanns 4000 km österut i Sibirien. I tajgabältet är det glest mellan människorna och följaktligen har de sällan haft möjlighet att dra erfarenhet av de dåliga sidor som människor kan ha. Nu har vår relation till sidensvansarna efterhand blivit tusenfalt bättre.

Men tittar man på hur vi mötte dessa vintergäster för något århundrade sedan framstår det som förfärligt. Den enda i någon mån förmildrande omständigheten för att fånga och äta sidensvansar på den tiden skulle i så fall vara folks utbredda fattigdom. De såldes som "kramsfåglar"

Sidensvans.
Foto: Mikael Arinder.

på gator och torg i mängd och jaktvern kunde tydligen eggas upp. Belägg i skrift om detta finns det många på 1800-talet och in på 1900-talet. Men det fanns också de som hade sympati för sidensvansarna. En skribent som hette R. Winter (signaturen Regulus) påpekade hur fåglarnas brist på skygghet ledde till att "öfvermagar och söndagsjägare [...] skjuta ned dem i massor. Detta är ett grymt och rått tidsfördrif. Låten de små leva!"

Så småningom svängde attityderna och 1928 blev sidensvansen fredad åtminstone under häckningstiden 1 mars – 31 augusti. Samlare var ju också ute efter bona. Efterhand ansågs den finare än andra småfåglar och den fredades helt 1957. Det var elva år före den stora reformen 1968 som ledde till principen att fåglar är fredade året runt, exempelvis småfåglarna, om inte särskild jakttid meddelas.

Vår art av sidensvans, *Bombycilla garrulus*, har ett vidsträckt utbredningsområde från nordvästra Skandinavien till den euroasiatiska landmassans slut, och sen vidare på andra sidan Berings sund i Alaska och Kanada. Detta är storskogens rike med gamla och unga träd, blänkande vatten och platser bortom vår insyn, i tusentals kilometer. Färdas vi längs detta väldiga skogsbälte kan vi så småningom stifta bekantskap med de två andra *Bombycilla*-arterna som finns.

Längst bort i öster på vår landmassa finns amursidensvansen *Bombycilla japonica* med övervintring i fluktuerande antal i Korea, södra Kina och Japan. Bortom vår sidensvansarts häckningsområde finner vi i södra Kanada och en stor del av USA indiansidensvansen *Bombycilla cedrorum*, som också drar sig söderut efter behov, tillfälligtvis till Sydamerika. Skillnaderna mellan arterna är små, bl.a. med olika mycket vitt och gult på vingarna. Sidensvansen är störst av arterna,

amursidensvansen lite mindre och indiansidensvansen påtagligt mindre. Allt detta innebär att fågelintresserade koreaner och japaner kan avnjuta gamla världens två arter medan kanadensare och amerikaner har chans på "vår" sidensvans och "sin egen" när vintern härskar.

Det är som sagt bären som gäller för sidensvansarna vintern genom. Deras preferenser är rimligtvis inriktade på de lämpligaste bären ur näringssynpunkt. Men det finns forskare som noterat att röda bär är viktigast, på andra plats kommer orange-färgade, medan gula bär kommer på tredje plats. Vita bär är minst attraktiva. Äpplen duger också. Kvarbliven frukt i Österlens äppelrike uppskattas, i sällskap med inte minst björktrastar.

När de äter kan man ofta komma dem ganska nära. Det är ju bara att glädjas åt och ingen människa kan väl tycka annat än att de är förtjusande att iakttaga. Att felbestämma en sidensvans ska inte behövas, må man tycka, eftersom ingen annan fågel hos oss liknar den!

Fjäderskruden beskrivs ofta som påminnande om silke, så pass att det sägs att det var tyska *Seidenschwanz* som vi anammade som sidensvans. Men översättningen gick kanske för snabbt – fåglar har ju inte svans! Motsvarande är ju danska *silkehale* och *Bombycilla* betyder silkeslen. Engelskan har däremot lagt an på de ovanliga röda spetsarna på armpennorna som liknar vaxdroppar, *waxwing*. Alla tre arterna har dessa. Och så den distinkta tofsen ... Omisskännlig är ordet.

Lätet bidrar till sidensvansarnas välkomna uppdykande och livar upp oss även när vinterdagen är som vresigast. Det har otaliga gånger liknats vid klangen från små silverklockor. BirdLife Danmark menar på ett ställe att de ger ifrån sig "himmelske klockelyde". Lätet är lika ovanligt som sidensvansens utseende.

I Skåne förknippas sidensvansen med snö och kyla. Foto: Anders Blomdahl.

Det brukar gå lugnt till väga när sidensvansflockarna finner träden med bären att inmundiga. Lars Sund har fångat detta i *En morgontrött fågelskådares bekännelser* (Söderströms 2010). Han finner att "de upprätthåller en föredömlig disciplin: Medan en del av flocken proppar i sig oxel- eller rönnbär sitter de övriga fåglarna i ett närbeläget träd och väntar på att byta av kamraterna; pendeltrafiken pågår utan avbrott mellan mat- och viloträden och fåglarna avlöser smidigt varandra. [...] Alla får sin andel. Är det vad sidensvansarna talar om för varandra genom sitt stigande och fallande sirrande?"

Kan fåglar bli berusade? Vid frost kan bär producera alkohol genom jäsning. En varelse på runt 20 cm och med en kroppsvikt på 44–73 gram måste väl kunna bli påverkad? Det finns åtskilliga rapporter om hur fåglar ätit sig berusade, en del presenterade som vittnesmål. Inte minst

gäller detta just sidensvansar men även tallbitar och trastar. Söker man information om detta blir dock uppgifterna motsäggelsefulla. En del källor avvisar detta helt och menar att fåglarnas beteenden har misstolkats. Eftersom många människor är förtjusta i alkoholrelaterade skämt vore det kanske roligt med fulla fåglar.

I USA menar en del forskare att berusning hos fåglar visst förekommer. Kanske är det så att de kan påverkas i någon grad och följderna kan ju lätt bli fatala om de törnar mot ett fönster eller flyger ut i trafiken. Behöver de ta igen sig en stund på marken finns alltför ofta risken att en katt kommer smygande. Men evolutionen har verkat så att tåligheten mot jätta bär kalla vinterdagar blivit bättre. De individer som haft något större lever har efterhand överlevt bättre. *The Birdwatcher's Handbook* (Oxford University Press) slår fast att sidensvansen har en "unusual ability to

metabolize alcohol, present in fermenting fruit". Det har lett till en lever som utgör 9,5 % av kroppsvikten. Jästa bär är långt ifrån ovanliga.

Att under vår vintertid spana efter sidensvansar är ofta mer lönande i tätorter än i naturen. Vi har ofta rönnar, oxlar, cotoneaster och andra bärproducerande träd och buskar koncentrerade i parker, trädgårdar och alléer som blir en givande födokälla.

Antalen som de uppträder i söderut varierar som sagt högst påtagligt. Vissa år talar vi om invasioner eller irruptioner, exempelvis 1990 och 2004–2005. Beräkningar i Tyskland sistnämnda vinter gav uppemot en halv miljon sidensvansar i landet och den vintern nådde de ända till Italien och Spanien där de även uppmärksammades massmedialt. Andra år ser man knappt till dem, men när de väl visar sig är det bara att njuta av synen och det finstämda "klockringandet".

Precis som sidensvansarnas antal varierar starkt är den skånska vintern svår att förutsäga. Men oavsett de tofsprydda besökarnas uppträdande i kyla eller mildväder är det färd norrut på våren som gäller. Man vågar förmoda att naturskogar gynnar dem betydligt mer vid ankomsten än skogsbolagens "välskötta" timmerplantager. Längre ansågs deras häckning vara något av en gåta. Bona var svårfunna och det sägs ha erbjudits hittelön till den som först letade upp ett bo. Det lär ha hittats i mitten på 1800-talet i Lappland men vilket år finns det mer än en uppgift om.

En försommardag vandrar jag i jämtländska Vålådalen. I Nulltjärnarna håller en storlom utkik över det stilla vattnet, en tjäderhöna drar sig undan från stigen och granstammarna uppvisar fina spår av den tretåiga hackspettens flitighet. Så plötsligt, ut från de gamla fint lavbehängda granarna, flyger en fågel och fångar små flygfän på typiskt flugsnapparmanér. Men den är

"Silkehalen". Foto: Mikael Arinder.

ju för stor för att vara en flugsnappare! Där var den, sidensvansen i sitt sommarviste. Ett väsensskilt intryck gav den jämfört med den som vintrig bärkonsument i en tätorts grönområde. Här var det nära till små och stora vatten, som den gärna häckar i närheten av. Nu är det inte vattnet i sig som lockar mest men de mygg och bäcksländor och andra insekter som kläcks där.

Till boet med de fem eller sex äggen, ofta väl gömt i en gran, används lavar och mossor, gräs och tallbarr. Men hur många par gömmer sig i de svenska skogarnas djup under den korta sommaren med sina ljusa, trolska nätter? Uppskattningsvis uppemot 80 000, men skogen i Norrland är bara början på tajgan som ännu är utbredd över jordens största landmassa.

Arne Ohlsson
arneohlsson51@gmail.com

Tursköpsskogen räddad från avverkning

Ädellövskogar är värdefulla.

Ofta är de oaser i ett hårt exploaterat landskap.

Tursköpsskogen är ett sådant område, som hotats av avverkning.

Dessbättre kunde avverkningen förhindras, till stora delar tack vare det arbete som Kullabygdens Ornitologiska Förening (KOF) lagt ner på att rädda området.

KOF har också inventerat fågellivet i skogen.

Per Muhr & Karl G. Nilsson

Tursköpsskogen, belägen mellan Svedberga kulle och Kattarp, har en yta på knappt 32 hektar. Det är en ädellövskog i ett intensivt brukat landskap som har stora värden för fågellivet, för såväl häckare som flyttare, samt för insekter, lavar och mossor. Här finns en fast stam av kronhjort

liksom dovhjort, rådjur och fälthare. Skogen är en bra miljö för fladdermöss och det finns flera lokaler med orkidéer. Området är mycket välbesökt av KOF-medlemmar som en del av "örnrundan".

Under en inventering 2020 påvisades 85 olika fågelarter varav 37 var säkra el-

Bokar i Tursköpsskogen. Foto: Thomas Terne.

Ädellövskogen. Foto: Thomas Terne.

ler troliga häckfåglar. I området och dess omedelbara närhet rapporterades 115 olika fågelarter på Artportalen under perioden 15 juni 2019 till 15 juni 2020. Mer om inventeringen i slutet av texten.

Ädellövskog är en av de mest artrika miljöerna med många rödlistade arter knutna till sig. Skåne har ett särskilt stort ansvar för naturtypens bevarande då vi är det län i Sverige som har högst andel ädellövskog.

KOF:s arbete med att rädda Tursköps-skogen från att avverkas har äntligen krönts med framgång. Det föregicks av att Skogsgruppen inom KOF i oktober 2019 uppmärksammade att en avverkningsanmälan lämnats in till Skogsstyrelsen. Skogsgruppen befarade att större delen av området helt skulle förlora sin karaktär. Vi kontaktade Skogsstyrelsen i Skåne, som skickat ärendet vidare till länsstyrelsen. Det framgick nämligen av anmälan att

marken efter avverkning skulle användas för bete av nötkreatur. En sådan ändrad markanvändning, om den väsentligt kan komma att ändra naturmiljön, är anmälningspliktig enligt 12 kap 6 § i miljöbalken (se Faktaruta).

Länsstyrelsen har efter långa förhandlingar med markägaren Västraby gård nu betalat intrångsersättning och köpt avverkningsrätten till skogen. Den kommer att skyddas som naturreservat. Västraby gård är fortsatt ägare av marken, har kvar jakträtten och kommer att få rätten att förflytta sina djur längs några markvägar genom skogen.

Det fanns många argument för att skydda skogen, inte bara att den är en unik och värdefull ädellövskog mitt i jordbrukslandskapet utan också att den ligger mitt i en av Sveriges viktigaste flaskhalsar då det gäller fågelflyttning och därmed har stor betydelse som rastlokal, skydd m.m.

Ädellövträd i olika åldrar

Tursköpsskogen ligger som en ganska isolerad refug i ett i övrigt intensivt brukat jordbrukslandskap. Det finns bara ett fåtal skogar av samma storlek på Kullahalvön. Trädbeståndet utgörs huvudsakligen av olika typer av mosaikartad ädellövskog.

Skogen har höga naturvärden vilket bland annat framgår av att det finns delar som är klassificerade som nyckelbiotop av Skogsstyrelsen. På 1700-talet var skogen en glest träd- och buskbevuxen slätteräng. Söder om området låg den öppna Kulla fälad, som sträckte sig 3,5 kilometer mot Ödåkra. I norr och väster sträckte sig fäladen mot Skälderviken och Öresund.

Idag är skogen en fuktig till frisk lövskog med förekomst av bland annat bok, asp, ask, avenbok, björk och ek. De många diken som genomkorsar skogen visar att området tidigare varit ännu fuktigare. I delar av skogen är buskskiktet mycket tätt och i stora delar av den finns träd i alla åldrar. Tillgången på död ved är god och även ett antal hålträd förekommer. Almsjukan och askskottssjukan har tagit död på en hel del av skogens träd.

Samarbete på en rad nivåer

För oss i KOF:s skogsgrupp har Naturskyddsföreningen i Helsingborg varit den

främsta samarbetspartnern. Också privatpersoner intresserade av lavar, mossor och svampar har bidragit starkt i arbetet med inventeringar av dessa organismer. Vi gjorde en fågelinventering i området våren och försommaren 2020 (se *KOF-bladet* 2020:2). En privatperson organiserade en namninsamling på nätet som fick flera tusen underskrifter. Flera politiska partier i fullmäktige i Helsingborgs stad har skrivit motioner i frågan.

Vi har haft ett stort antal både formella och informella kontakter med Skogsstyrelsen, länsstyrelsen och Helsingborgs stad. Helsingborgs Dagblad har skrivit ett antal egna artiklar och tagit in inlägg som vi skrivit själva eller tillsammans med Naturskyddsföreningen i Helsingborg. Vi har också haft ett bra samarbete med enskilda tjänstemän på länsstyrelsen och Skogsstyrelsen och med Helsingborgs stads kommunekologer.

I KOF:s skogsgrupp har vi sedan några år tillbaka en strategi som bland annat stöttar sig på så kallade avverkningsanmälningar. Markägare måste då de ska avverka mer än 0,5 hektar skog lämna in en avverkningsanmälan till Skogsstyrelsen. Vi försöker att i hela KOF-området hålla koll på dessa anmälningar och se om de eventuellt kolliderar med skyddsvärda

Faktaruta: 12 kap 6 § miljöbalken

Anmälan för samråd (texten nedan är en förenkling av lagtexten)

- Kan en verksamhet eller åtgärd (som inte omfattas av tillstånds- eller anmälningsplikt enligt andra bestämmelser i miljöbalken) komma att väsentligt ändra naturmiljön, skall anmälan för samråd göras hos länsstyrelsen.
- Verksamhet eller åtgärd som skall anmälas för samråd får påbörjas tidigast sex veckor efter det att anmälan har gjorts, om inte länsstyrelsen medger något annat.
- Länsstyrelsen får förelägga den anmälningsskyldige att vidta de åtgärder som behövs för att begränsa eller motverka skada på naturmiljön.
- Om sådana åtgärder inte är tillräckliga och det är nödvändigt för skyddet av naturmiljön, får länsstyrelsen förbjuda verksamheten. I 31 kap miljöbalken finns bestämmelser om rätt till ersättning vid ett sådant föreläggande eller förbud.

Vår i Tursköpsskogen. Foto: Thomas Terne.

områden. I dessa fall försöker vi överväga behov av och möjligheter att agera för att påpeka naturvärden. Det var alltså tack vare denna övervakning som vi i oktober 2019 tidigt uppmärksammade denna stora, planerade avverkning (32 hektar) av Tursköpsskogen. De flesta avverkningsanmälningar rör betydligt mindre områden, oftast 2–10 hektar.

Nya medel till reservat

Länge såg det emellertid mörkt ut för möjligheterna att rädda skogen. Ägaren ville ursprungligen hugga ner merparten av skogen och skapa betesmarker med visst trädinslag. Länsstyrelsen gick i stort sett med på detta, med vissa restriktioner vad gäller omfattning och utförande. Vi var väldigt tveksamma till om länsstyrelsens beslut var godtagbart. Emellertid överkla-

gade markägaren beslutet till Mark- och miljödomstolen. Denne ville att betesdjuren skulle få fri tillgång även till den del av skogen som innehåller höga naturvärden och som länsstyrelsen i sitt beslut föreskrev skulle "helt lämnas för fri utveckling", dvs. varken ska skogsavverkas eller betas. Vi kände oss därför tvingade att i vår tur överklaga länsstyrelsens beslut.

Både kommunen och länsstyrelsen sade sig i det här skedet inte ha ekonomiska möjligheter att göra området till naturreservat, även om de såg behovet av skydd. Under senhösten 2020 ändrades emellertid läget och Länsstyrelsen Skåne fick nya medel. Detta löste det låsta läget och i våras, i slutet av april, undertecknades kontraktet efter förhandlingar som pågått sedan en tid innan årsskiftet. Detta var naturligtvis mycket glädjande!

Fortsatt arbete viktigt

Vi har under sommaren gett en del synpunkter på remiss från länsstyrelsen om skötsel föreskrifter och reservatbestämme- lser för området.

Vi i Skogsgruppen fortsätter vårt arbete. Virkespriserna är höga och detta bidrar

säkert till att det är ett stort tryck på av- verkning i våra skogar, inte minst ädel- lövskogsdungar på Kulla- och Bjäre halv- öarna. Alla skogsdungar i åkerlandskapet är synnerligen viktiga för den biologiska mångfalden. Äldre ädellövskog är en brist- vara.

RESULTAT AV FÅGELINVENTERING I TURSKÖPSSKOGEN:

37 TROLIGEN HÄCKANDE ARTER, VARAV SJU RÖDLISTADE KNUTNA TILL OMRÅDET

Tursköpsskogen har stora naturvärden och området är en fågelrik refug i det omgivande jordbrukslandskapet. Med anledning av avverkningsplanerna i skogen genomförde KOF:s skogsgrupp en inventering av fågelfaunan våren 2020. Mångfalden av arter som påvisades i in- venteringen utgör en viktig pusselbit i ar- gumentationen för reservatsbildning.

Efter att ägaren till Tursköpsskogen i ok- tober 2019 lämnade in sin avverkningsan-

mälan för att göra området till "skogsbete" såg KOF:s skogsgrupp en stor risk för att större delen av skogens träd skulle av- verkas och att en stor andel av resterande träd skulle riskera att stormfällas. De res- terande träden skulle stå på uppemot 25 meters avstånd från varandra. Trots idoga efterforskningar fanns inga fågelinvente- ringar att uppbringa från området. Däre- mot fanns inventeringar av insekter, flad- dermöss, mossor med mera.

SVT på plats – Per Muhr intervjuas. Foto: Thomas Terne.

Brynzon med blommande hägg.
Foto: Thomas Terne.

Skogen är välkänd bland KOF:are, men kunskapen om vilka arter som häckar där, eller besöker skogen för att rasta, övernatta eller söka föda, var alltså dåligt dokumenterad. Området ligger vid och är ett stopp på den så kallade "örnrundan" och är livligt frekventerat av fågelskådare året om på grund av den rika förekomsten av främst rovfåglar och gäss.

Hela det omgivande landskapet är mycket välbesökt. Rovfågelsträckets riktning är väl känt och publikdragande och många andra arter rastar på de omkringliggande fälten.

Skogsgruppen bestämde sig för att göra en häckfågelinventering under våren 2020, från slutet av mars till början av juni. Inventeringen gjordes främst för att få kunskap om vilka fågelarter som häckar i skogen med tanke på den planerade avverkningen.

37 arter troligt häckande

Vi började planeringen på nyåret 2020 och besökte området några gånger i januari och februari för att rekognosera. Metoden vi valde var att täcka in området med linjetaxering kombinerad med inventeringspunkter. Art och antal noterades längs linjerna och under fem minuter vid varje punkt. Mellan punkterna noterades alla rödlistade fågelarter. Vi besökte området fyra gånger: i slutet av mars, i april och maj samt en gång i början av juni. Alla besök började strax efter gryningen. Ett par kortare kvällsbesök gjordes för att få en bättre bild av de mer nattaktiva arterna.

Totalt noterades 85 arter vid arbetet med inventeringen. Av dessa hade 37 arter trolig eller säkerställd häckning. De vanligast förekommande arterna var fasan, ringduva, större hackspett, gök, kråka, kaja, gärdsmyg, taltrast, koltrast, rödstjört, näktergal, rödhake, härmsångare, svart-hätta, trädgårdssångare, lövsångare, gransångare, trädpiplärka och bofink.

Av det totala antalet noterade arter är 25 upptagna på den svenska rödlistan (2020). Sju av dessa är direkt knutna till området och häckar sannolikt: duvhök (NT = nära hotad), gråkråka (NT), stare (VU = sårbar), björktrast (NT), buskskvätta (NT), grönfink (EN = starkt hotad) och gulsparr (NT). Möjliga häckfåglar är mindre hackspett (NT), grönsångare (NT), ärtsångare (NT) och sävsparv (NT). Övriga observationer av rödlistade arter är i huvudsak av överflygande fåglar som rastar eller födosöker i området. Under perioden 15 juni 2019 – 15 juni 2020 observerades enligt Artportalen totalt 115 olika fågelarter i området eller dess omedelbara närhet.

Andra aspekter än häckning

Landskapet runt Tursköpsskogen är mycket betydelsefullt för sträcket av rovfåglar men även många andra arter under

Taltrasten är en av de vanligare arterna i Tursköpsskogen. Foto: Mikael Arinder.

både vår och höst. Sträcken av till exempel ormvråk, ringduva, kråka och småfåglar har sedan länge en av sina största koncentrationer i landet över just dessa delar av Kullahalvön. Behovet av lämpliga områden och miljöer för dessa sträckande fåglar för födosök, rastning och övernattnings är stort.

Området där Tursköpsskogen är beläget är en av södra Sveriges bästa rovfågel-lokaler och både havsörn och kungsörn är regelbundet och ofta förekommande. Dessutom rastar många arter på de omkringliggande fälten. Många rariteter noteras regelbundet, bland annat stäpphök, fjällpipare och andra.

I jordbrukslandskapet minskar biotoper med naturlig vegetation, såsom små våtmarker eller lövskogar. De utgör för den biologiska mångfalden en viktig grön infrastruktur. Dessa öar, där Tursköpssko-

gen är en, är viktiga för många arter i det annars ensartade jordbrukslandskapet. Skogen har stora värden vad gäller rödlistade svampar, lavar och mossor samt insekter. Det är den lokal som har högst förekomst av rödlistade insektsarter och näst högsta förekomst av fladdermöss inom Helsingborgs stads gränser.

Mot ovanstående bakgrund har vi inom KOF, tillsammans med Naturskyddsföreningen Helsingborg, arbetat för att Tursköpsskogen skyddas som naturreservat.

Per Muhr
paemuhr@gmail.com

Karl G. Nilsson
puffinus@live.se

Vinter. Lös bekymret!

Vintern är brist på mat, dagsljus och livgivande värme.

Men det har fixat sig förr, och tillräckligt många
ska klara omständigheterna också denna vinter.

Ulrik Alm

Vintern har sina negationer: den *mörka* årstiden, det är *kyligt*, temperaturen *faller*, det blir *minusgrader*.

Norra halvklotets topp vänder sig i snålvinkel mot solen. Långa, energifattiga strålar smeker lätt men är utslätade, utan värme, en frostig relation som inte längre förmår bygga. Nu testas allt liv, nu gäller det att spara på lågan.

På lärarhögskolan i Växjö hade vår spiri-
tuelle och avhållne Björn Hyltén-Cavallius
– "Hylta-Kalle" – en käpphäst för oss bli-
vande mellanstadielärare: Hur man löser
vinterns bekymmer definierar vad som
kan leva på våra breddgrader. Genom åren
har jag alltid tagit med Björns reflektioner
i mina cirkelgrupper. Och mött så många
goda resonemang. Att fly undan vintern är
ofta det mest uppenbara. De som bara kan
leva på insekter från ett uppvärmt lufthav
ankommer sent och avtågar tidigt. Torn-
seglaren blir paradexemplet.

Däremot är insektsmat i sig inget pro-
blem. Det gäller mer var denna kan fångas
även under vintern. Petnoga trädkrypa-
re eller kungsfåglar lirkar fram puppor,
spindlar och slumrande insekter även den
kallaste vinterdag. Lägga upp förråd, att
magasinera solstrålarna, från överflödets
tid till knapphetens, ter sig som en annan
god problemlösning.

Vi ser nötskrikor – ibland nötkråkor – i
trafik från dungarna. Och alla ekollon och
nötter ska de inte komma ihåg. Tack och
lov! De blir minnesträd över glömskan. Att

sova bort hela vintern står inte fåglar till
buds. Men strategiskt använd passivitet
ska tjäna livet. Återstår så att gilla läget el-
ler åtminstone inta ett mellanläge. Stryk-
fåglarna passar in här – vinterns rastlösa
drar att hårbärgera sig där spisning bjuds.

För vinterfåglarna inpå knuten får som-
marens proteinbaserade bränsle vika för
energität solrosolja. Det handlar bara om
en sak - nödigt underhåll, inte om att byg-
ga upp. Sparvhöken runt fågelbordet lever
också oljebaserat – om än i mer raffinerad
form. Ensam eller tillsammans, från hyg-
genas öppna toppositioner till skogens
undangömda bottenskikt, längs stränder
och öppna vatten – överallt härdar fåglar
ut vinterns provning.

Strömstaren är hos oss i söder en klas-
sisk vinterart. Helst ensam åser den vin-
tern rinna förbi, en internflyttare på stän-
digt vak efter öppet vatten. Strömstaren
ger begreppet omiskännlig ett ansikte.
Fälthandböcker kan spara två sidor genom
enbart textrader i inledningen. Ser du en
stubbstjärtad bullig "koltrast" med stor
vit haklapp, då har du sett en strömstare.
Har du sett en långsmal "koltrast", knallgul
med svarta vingar, då har du sett en som-
marmargylling, hane. Grattis! Så – då kan bo-
ken övergå till de mer svåra algoritmerna
när det gäller identifikation.

Varfågeln, vit, svart, grå – klädd för
varje vinterdag. Synlig, men ofta distan-
serad. Varfågeln har en annan taktik för
överlevnad än modern svensk krisbered-

"Varfågeln, vit, svart, grå – klädd för varje vinterdag". Foto: Mikael Arinder.

skap. Litar helt enkelt inte på *just in time*-leveranser. Säkrad överlevnad hänger på taggtråd, tornar och taggar. Bokstavligen. Jag har själv sett en åkersork upphängd i nackskinnet. Det såg nästan sött ut. Blev det rätt ord? Nåja – med fyra små tassar i vädret och en alldeles för stor pälsklädd kapuschong runt det fridfullt sovande ansiktet. Finns det inte sork att hämta, kan en ouppmärksam blåmes fungera lika bra i utbudet. Men charkuteriet, både lufttorkat och fruset, det sköter varfågeln helst själv.

"Det står en air av ensamhet över varfågeln, den behöver ett helt landskap till armbågsrum" skriver Gunnar Brusewitz så träffande. Dela inte vintern med någon artfrände – ensam är starkare. Budskapet bak banditmasken är tydligt: "Kom inte hit!" Stjärten pendlar, här är upptaget. Denna tuvmark är inte stor nog för två av oss. Det brukar räcka så. Få har nog bevittnat någon duell – än mindre har sådan hamnat på film.

Tillsammans tjugofem kråkor på varsin stolpe nere på Ornakärr. Gråkappornas brödraskap i sitt vintriga konsistorium. Här tas inga omvälvande beslut. Samma rutiner som igår. Lite patrull, kolla allmosor från de vägfärande, snylta, retas. I övrigt stilla liv. Hitta balansen, varje energinsats ska helst ge något tillbaka – vinterns villkor har inte råd med någon ysterhet.

Gärdsmyg – den tar vinterstryk. Krigsvintrarna under fyrtioalet sägs traktvis ha gjort rent hus på den lilla flygande köttbullen. Gärdsmygen håller låg profil under mörka årstiden. Ett liv utan horisonter ger störst utsikter till överlevnad. Skrymslenas träcklare och virkare i grenväven. Islänningarnas välfunna *musabroðir* (mössens broder). Men hur i all världen nådde gärdsmygen denna förblåsta ö? Med – eller snarare mot – dominerande nordvästvindar. Eller kom de smygande från andra håll, annan tid?

Musabroðir. Foto: P-G Bentz.

Förvisso har gärdsmygen flyttningsoro då och då. Men fanns dvärgen med i vikingarnas barlast? Bland hästar, hö och halm i långskeppens mörka buk? En diskret fripassagerare? Som svirrade iland när Snorre, Gudrid och Erik Röde körde in stäven i det svarta lavagruset. Ett landtagande – och ett annat. Från rot och ris till eld och is och en Atlant där emellan. Nää, jag får inte ihop det. Hjälp mig, kloka migrationsforskare! Brusande blågrått hav och gärdsmyg – kan något bli mer apart? Hur kom gärdsmygen till Island? Vindens melodi?

Vinterrutin – inte alla småfåglar får möjlighet att skaffa sig sådan. Men att bara en gång komma ut på andra sidan, att få gå till häckning. Då har man dokumenterat sin talang. Att sen dessutom möta en partner som gjort sammaledes. Vilka CV:n! Våren är full av problemlösare, strängt taget är där bara sådana. Tillsammans har dessa

en affärsidé: att fostra nya vinteröverlevare. Tillsammans skickas manualen vidare i en urvalsprocess som får annan sådan att framstå som ett glest säll. Möt dina nära holkhäckare med en ömsint respektfull blick framåt våren.

Vi själva och vintern då. Ja, i den krigiska historien har nog vintern varit försvararnas allierade mer än anfallarnas. Med ett rumsligt näraliggande undantag. Det dristiga tåget över Bält 1658 fick sin dramatiska final i att *Anser* ges ut på svenska, liksom att vi i förekommande fall kallar en vinterhämpling just så, istället för *bjergirisk*.

Nåväl, över till folkets historia. Det är inte så många generationer bort då gastkramande kyla slet i varenda levande lem i tusentals frostiga torpstugor och lador, knäande under dignande snölaster. Det finns dokumenterat hur man närmast bar skinntorra, rangliga ök ut till de första gröna strån som visade sig i sydlända dikegrenar. Förhoppningsvis ännu en vinter, ännu ett bekymmer, avklarat för torparen och hans familj.

Det dammar på den öde logen. Det räckte denna vinter också. Det hängde på ett strå, och ett till, och ett till. Utan strån ingen mat till djuren, utan djur ingen gödsel, utan gödsel ingen åker, utan åker ingen mat. Idag är tryggheten inplastad, ensilerad, full rulle mot framtiden. Och den mustigt ångande dyngan har ersatts av torrt dammande påsamög. Vi behöver sällan gripa efter sista halmstrået. Men utan olja och fosfat – ingen mat. Strået har bara bytt skepnad.

Om din partner – alltför ofta? – hänvisar till "bra att ha" betyder detta att torparen går igen. Ha fördragsamhet. Gener ekar genom århundraden. Av pur omtanke. Resonemanget betyder inte att folk på sydligare breddgrader levt bekymmerslösa liv, men något spår anar jag att vintrarna satt i folksjälen. Planering, förutseende, själv-

"Lite aprilsnö kanske, sen är vintern överstökad". Jorduggla. Foto: Ulrik Alm.

kontroll, ingen sorglös det-ordnar-sig-attityd, ordna NU – inte sen. Inget och ingen kommer här till hjälp.

Får vintrarna en allt mildare framtoning? Hittillsvarande vintrar kan ha fungerat som en strypsnara för införda, eller frisläppta, arter, men med allt mildare klimat lossar kanske greppet och snaran förvandlas till ett lejdrep mot permanent bosättning och framgångsrik fortplantning. Återstår att se.

Tiden för både vintern och kåseriet rinner ut. Vintern övergår i positiva markeringar: plusgrader, värme och ljus. Norra halvklotet vrider sig, solens kraft träffar rakare. Nu kan byggandet börja, växterna reagerar på strålknippen. Insekterna svarar. På en annan breddgrad stegras oron i en svalkropp på väg mot nordiskt ljus.

Förunderlig värld! Ett nermyllat ekollon, glömt, gömt, ska skicka en mager stängel mot ljuset, årsring noll. Kanske ska denna

pålagras sexhundrafalt och spegla ännu osedda årsvarv. Lite aprilsnö kanske, sen är vintern överstökad – för denna vända i rymdkarusellen.

Ulrik Alm
alm.ulrik@telia.com

Rara arter 2021

Den traditionella genomgången av våra ovanligaste häckfåglar omfattar i år sjutton arter.

Inga nya arter konstaterades häcka i Skåne under det gångna året.

Svarthalsad dopping

Årets enda rapporterade häckning skedde i Gäddängen, Fulltofta i Hörby kommun. Paret här fick fram tre ungar som sågs en bra bit in i augusti. Det finns enligt Artportalen inte fler misstänkta häckningar i landskapet detta år. Däremot dök två årsungar upp vid Själronnen i nordväst i början av augusti. Var dessa kom ifrån är veterligen okänt.

Kenneth Bengtsson

Toppskarv

Toppskarven är relativt ny som häckande art i Skåne. Den första häckningen konstaterades 2018 på Stora Orskär utanför Hallands Väderö. Sedan dess har den ökat med några par varje säsong och dessutom spridit sig till närliggande ön Vinga skär.

Vid årets inventeringsturer konstaterades att toppskarvarna ökat igen – och att de dessutom har spridit sig på sina två favoritor. Från att tidigare bara ha häckat inom två mycket begränsade områden har de nu, både på Orskär och Vinga, etablerat sig på fler ställen: på Orskär i den stora storskarvskolonin och på Vinga i klippstupen bland alkor och vitkindade gäss m.fl. Arten är svårinventerad eftersom den gärna häckar i klippskrevor, mellan större stenar etc. Den måste dessutom studeras från båt eftersom störningarna vid ev. landstigningar skulle vara alltför stora. Vi bedömer att det 2021 häckade 15–20 par, ungefär jämnt fördelade mellan öarna. Alla häckningsplatserna ligger inom fågelskyddsområde med beträdnadsförbud t.o.m. 15 juli.

Det kan också noteras att toppskarvarna under vinterhalvåret ses i allt större antal och på fler lokaler. Från att tidigare bara ha uppträtt längst ute i kustbandet vid Torekov och på Hallands Väderö söker den sig i allt högre utsträckning längre in i Skälderviken. Särskilt tydligt är detta t.ex. vid Grytskären och vid revet söder om hamnen i Vejbystrand.

*Bengt Paulsson, Karl G Nilsson
& Thomas Wallin*

Brun glada

Årets enda rapport med häckningskriterier rör två adulta fåglar väster om Västra Ringsjön i april och maj (Stefan Magnusson). Förutom denna rapport sågs (som vanligt numera) många fåglar under våren. Troligen häckar brun glada på flera platser i Skåne, men häckningar är svåra att konstatera.

Lokaler där det sågs två adulta tillsammans under våren var Sandby backar, Mälarhusen i maj och vid Södra Börringe också i maj.

Fram t.o.m. 31 oktober har det sträckt ut exakt 100 bruna glador i Falsterbo under hösten, så det är uppenbart att det går bra för arten i både Skåne och övriga Sverige.

Mattias Ullman

Havsörn

Under året konstaterade vi 40 påbörjade häckningar, men mörkertalet på icke kända påbörjade häckningar är förmodligen stort. Av de 40 lyckades 30 häckningar med totalt 54 ungar, varav 40 ringmärktes.

David Folkesson

Adult brun glada vid Börringe april 2021. Foto: Mattias Ullman.

Kungsörn

Inga nya revir registrerades i år. I åtta av de elva kända reviren påbörjades häckning. Resterande stod tomma eller saknas det observationer från. Av de åtta som påbörjade häckning fick fyra par fram varsin ringmärkningsstor unge. En unge tros dock ha omkommit efter ringmärkningen. I två revir har flygande ungar observerats efter boflykten. Tre av ungarna ringmärktes.

Tre par avbröt häckningen i tidigt skede, alternativt flyttade till okänd plats. Det fjärde misslyckandet stod paret med den numera 34-åriga honan i södra Fyledalen för. Detta par har misslyckats fem av de senaste sex åren (se förra *Anser* för detaljer om årets misslyckande).

David Folkesson

Pilgrimsfalk

Det blev ett dåligt år för pilgrimsfalkarna, inte bara i Skåne utan utmed hela Västkus-

ten. Troliga orsaker till detta är fågelinfluensan och det dåliga vädret under den känsliga perioden för ägg och ungar. Döda gamla falkar med anknytning till de skånska paren har hittats: två på Själland och två i Skåne. I Skåne har endast ett par fått ut tre ungar. Vid tre bon har det bara funnits en falk. Vid senare besök i dessa har de tidigare ensamma falkarna haft sällskap av ungfalkar födda 2020, vilket kanske bådargott inför nästa säsong. Vid ett bo saknades falkar helt.

Det finns rykten om att det under något eller några år häckat pilgrimsfalk i NO Skåne. Jag tar tacksamt emot uppgifter om detta eller nya häckningar.

Alf Petersson

Rödspov

Det skånska rödspovsbeståndet ligger fortfarande på en oroväckande låg nivå och årets få par som påbörjade häckning

återfanns alla på strandängarna längs nedre delarna av Helgeån i Kristianstads Vattenrike.

Nedre Helgeån i Vattenriket

Bottennivån nåddes 2016. Då fanns endast tre par och ett tiotal oparade hanar kvar i området. Antalet par har sedan dess ökat och de senaste åren legat på ca åtta par. Antalet oparade hanar har minskat och ligger nu på två.

Sju par verkar ha inlett häckning på Håslövs ängar och minst två par har kläckt. Vid besök i mitten av juni fanns tyvärr inga rödspovar kvar och man kan konstatera att samtliga häckningar misslyckats. Ytterligare ett par kan ha inlett häckning på Iternäset, men även här har häckningen sannolikt gått i stöpet. Förmodligen har den kyliga inledningen, begränsade vattentillgången och slutligen torkan i juni (onormalt varmt och i princip ingen nederbörd), resulterande i att fuktsvackor snabbt torkade ut, sammantaget bidragit till att häckningarna misslyckats. Till detta kan läggas predation av fyrfotadjur som räv och bevingade vänner som brun kärrhök och olika kråkfåglar. Den förmodat begränsade mattillgången för ungarna i slutet av maj och början av juni har gjort att de tvingats lägga mer tid på födosök och därmed blivit ännu mer utsatta för predation.

Ytterligare åtgärder för att hålla kvar vatten på Håslövs ängar genomfördes inför årets häckningssäsong. Det räckte tyvärr inte när torkan slog till mitt i häckningen.

Rödspovarna i Vattenriket har under senare år följts upp genom Biosfärenheten vid Kristianstads kommuns och länsstyrelsens försorg. Årets inventeringsuppdrag innehades av Ottvall Consulting AB och fältarbete och utvärdering utfördes av Roine Strandberg och Mirja Ström-Eriksson.

Övriga Skåne

I månadsskiftet april-maj noterades en ras-tade rödspov i Skälderviken.

Från slutet av mars till mitten av maj noterades åtminstone två olika individer (hane och hona) vid Klingavälsåns mynning norr om Vombs ängar. Inga häckningsindikationer föreligger.

Sammantaget ser det fortfarande dystert ut för rödspoven i Skåne. För att få behålla den som skånsk häckfågel behöver fler ungar komma på vingarna i Vattenriket. Mer åtgärder för att behålla vattnet och möta de senaste årens torra och varma senvårar och försomrar behövs. På Vombs ängar måste frågorna kring att behålla vatten under längre tid på de översilade ängarna få en slutlig lösning. Här finns en fantastisk, idag outnyttjad, potential för de skånska rödspovarna och för många av de andra hotade strandängshäckande vadarfåglarna.

Hans Cronert

Sydlig kärrsnäppa

Endast sju par rapporterade totalt under våren, samtliga kring Foteviken. Vid den bästa lokalen, Eskilstorps ängar, fanns tre till fyra par, men alla dessa prederades tyvärr (både förstakullarna och omläggningarna). Två andra par vid Foteviken fick dock ut tre ungar tillsammans. Noterbart är t.ex. att ett par flyttat ut på Näsholmarna och att deras häckning där lyckades. Aktiv skydds jakt på predatorer bedrevs under året vid Vellinge ängar, vilket ledde till låg predation och ganska många kläckta vadarungar där (framför allt av tofsvipa och rödbena).

Mattias Ullman

Svarttärna

Årets resultat blev som följer: 13 par i Hercules dammar (nordost) fick ut nio flygga ungar. I Klosterviken (Böringe) fick 13 par ut åtta flygga ungar. Tre par påbörjade bobygge i Krankesjön men allt spolierades p.g.a. hårda vindar. Observera att de flygga

Sydlig kärrsnäppa, hane, i Foteviken maj 2021. Foto: Mattias Ullman.

ungarna, som senare observerades i sjön, kommer från annan ort, troligen från Klos-terviken. Slutligen fick ett par i Gäddäng-
en, Fulltofta ut en unge. Det blev alltså 30
häckande par och 18 flygga ungar.

Patrik Olofsson

Berguv

Under 2021 konstaterade vi 17 revir. I nio
av dessa fanns (troligtvis) häckning, men
bara i tre revir konstaterades lyckande
häckningar med en, två och två ungar,
respektive. Här ingår det publika paret i
Hardeberga stenbrott som fick två flygga
ungar. Tre av de fem ungarna ringmärk-
tes. Alla par påbörjade häckningen väldigt
sent, cirka 3–5 veckor senare än 2020.

Mellan oktober 2020 och maj 2021 hit-
tades fem döda berguvar i Skåne. Tre av
dem dog av fågelinfluensan, varav två
honor som var tio respektive minst sju år
gamla. Båda hittades nära kända boplat-

ser. En fågel elldödades och av en annan
hittades bara rester. Här kunde inte döds-
orsaken fastställas. Den sistnämnda var en
unge som ringmärktes 2020. Den hittades
cirka 55 km från platsen där den kläcktes.

Avelsparet i Skånes Djurpark fick en
unge som släpptes. Dessutom släpptes
fyra ungar som fötts upp i Nordens Ark.

Arne Hegemann

Lappuggla

Vagabond är ett epitets som nämnts i sam-
band med lappugglan. Och en vagabond är
den nog. Vi minns det fantastiska uppträ-
dandet i Skåne under 2020, ett år då flera
häckningar och ännu fler lappugglor note-
rades i landskapet. Spänningen var därför
stor inför 2021. Hur många observation-
er skulle göras detta år? Nu vet vi svaret
och det blev två, möjligen tre, åtminstone
t.o.m. det datum då detta skrivs (12 okto-
ber) och enligt rapporter till Artportalen.

Observationerna gjordes i centrala och östra Skåne. Fenomenet med att täta förekomster ersätts av fåtaliga, eller inga, från ett år till ett annat, är känt från uppsvenska trakter. Det som inger hopp om rejäl återkomst till Skåne är att lappugglor även lär ha förekommit i Småland och inte alltför långt från skånegränsen under året. Så förhoppningsvis återkommer arten när sorkar och möss bjuder till nytt gille.

Kenneth Bengtsson

Blåhake

Arten har häckat på tre lokaler i Skåne 2021: Farhultsviken, Sandön och Kranke-sjön. I Farhultsviken finns rapporter om fyra sjungande hanar och en uppskattning på totalt 5–6 hanar i hela viken (Artportalen). Det är troligt att flera häckningar genomförts i viken men exakt hur många är svårt att säga. Minst en av häckningarna lyckades, då ungfåglar observerades vid några tillfällen. Vid Sandön sågs adulta fåglar med mat i näbben vid ett tillfälle. Men bara några dagar senare bedömdes häckningen vara misslyckad och honan sågs återigen med bomaterial i näbben. Trots relativt stor bevakning sågs aldrig några ungar på lokalen. Vid Sjötorps ängar, Krankesjön ringmärktes två 2K hanar och en äldre hona under sommaren. Även en ungfågel ringmärktes, vilket bekräftar att det skett en lyckad häckning på lokalen.

Janne Dahlén

Vassångare

För tredje gången har en häckning konstaterats i Skåne. Den första ägde rum i Hammarsjön 1992. Sen dröjde det till 2010 innan nästa kunde konstateras i Krankesjön. Årets häckning skedde i Herculesviken, Hammarsjön. Uppgifter från Artportalen och *Fåglar i Skåne*.

Kenneth Bengtsson

Höksångare

Under året gjordes fyra häckningsförsök i Skåne. På minst en av lokalerna lyckades häckningen. Det är oklart om det blev flygga ungar på någon lokal. Det finns inte några rapporter om det på Artportalen. Fyra häckningsförsök i Skåne är ovanligt många. Senast så många häckningar konstaterades var under första halvan på 00-talet, då arten fanns på Ravlunda skjutfält och Bäckhalladalen. Sedan dess har häckningar saknats helt i Skåne.

Janne Dahlén

Trädgårdsträdskrypare

Fyra kända häckningar i Skåne och samtliga i nordväst. Ett par i vardera Mörrarp och Ängelholm samt två par i Helsingborg, närmare bestämt i Pålsjö skog och på Fredriksdal. Den senare häckningen var en trolig hybridhäckning. Under året har det inkommit fler rapporter om arten och från fler lokaler i år än under tidigare år. Arten är alltså på frammarsch.

Gustaf Persson

Pungmes

I sydvästra Skåne konstaterades bobyggen och inledda häckningar från elva hanar och fyra honor. Sju kullar lades varav fem ruvades. Av dessa lyckades fyra med minst 18 flygga ungar som resultat medan en kull övergavs av okänd anledning. En hona klarade av att ensam föda upp två kullar och den andra kullen blev flygg så sent som den 15 augusti. Ytterligare två hanar och en hona sågs tillfälligtvis i området varför ytterligare något häckningsförsök på en okänd lokal förefaller troligt.

I nordöstra Skåne sågs fem hanar och fyra honor. Fyra häckningsförsök gjordes. Alla misslyckades. I två fall plundrades boet, troligen av större hackspett. I de övriga fallen försvann den gamla fågeln under ruvningen respektive matningstiden.

En liten ljuspunkt var fynden av två häckningsbon i Ystadstrakten. Någon ruvning inleddes inte och endast en hane noterades på lokalen. Beståndet ligger alltså fortsatt på en låg nivå och den dåliga häckningsframgången, framförallt i nordöstra Skåne, är mycket oroande. För sydvästra Skånes del var antalet hanar normalt för senare år, och antalet flygga ungar per inledd häckning var ganska bra. Den skeva könskvoten är svårförklarlig. Möjligen kan vädret, med envisa kyliga nordvindar i slutet av april och början av maj, ha spelat in så att färre honor anlände under en period då par ofta etableras. Men då uppstår frågan varför det inte observerades fler hanar i nordöstra Skåne.

*Mats Johannesson, Olof Persson
& Peter Öhrström*

Kornsparv

Under 2021 gjorde minst 38 kornsparvbon häckningsförsök. Dessutom observerades två honor, som efter en lyckad första kull parade om sig och byggde nya bon. Båda misslyckades dock, troligen på grund av skörd och betesputsning. I sydöstra Skåne hittades dessutom en hona med flygga ungar på en plats där inga fåglar observerats under den inledande inventeringen. Därför är det osäkert om kullen kläckts på platsen.

Antalet häckningsförsök summeras därmed till 40–41 med minst 82 flygga ungar, fortfarande beroende av honan. Baserat på inventeringar bedömdes det skånska beståndet ha uppgått till minst 51 honor och 57 hanar fördelade på tre huvudområden: sydöstra Skåne, Böste/Smyge och Barsebäck. Flest fåglar fanns som tidigare år i sydöst, men antalet häckningar vid både Böste och Barsebäck ökade jämfört med 2020. Även beståndet i sydöstra Skåne kan ha ökat, men ökningen är möjligen en effekt av mer omfattande inventering,

framför allt i Simrishamns kommun. Populationen mellan Böste och Smygehuk bestod av fem hanar och sex honor. De var mycket produktiva, kanske tack vara återhållen putsning av de betesmarker där de häckade. Tack till markägarna och brukarna, som vänligen avvaktade med putsningen. Vid Salviken och Lundåkrabukten fanns fyra hanar och fyra honor. Samtliga honor producerade flygga ungar.

I Vellinge kommun blev det ingen häckning under 2021, även om ett par uppehöll sig i ett revir under en kortare tid. Ett par kornsparvar gjorde häckningsförsök på Vombs ängar, men misslyckades tyvärr. I området har ytterligare sjungande ensamma hanar uppehållit sig.

Slutligen genomfördes en stor inventeringsinsats på Kullahalvön, men inga kornsparvar påträffades.

Projektet har även börjat färgringmärka de skånska kornsparvarna för att försöka ta reda på hur länge de lever, hur de sprider sig och utnyttjar vinterfältet. Fåglarna får en metallring och en gul plastring med inskription. Inskriptionen består av en bokstav följd av två siffror. Cirka 30 fåglar har än så länge färgringmärkts. Vi tar gärna emot observationer av färgringmärkta kornsparvar, även om ringen inte har kunnat läsas av helt och hållet. Notera gärna på vilken tars färgringen satt (epost till: peter.bander@gmail.com).

Årets inventering finansierades av Åtgärdsprogrammet för hotade arter via Länsstyrelsen Skåne.

*Peter Olsson, Richard Bergendahl,
Kenny Nordström, Ulf Ståhle
& Peter Öhrström*

Fåglarnas hus

Eva Meijer
Weyler Förlag 2021
Inbunden, 252 sidor
Bokus 229 kr

När jag fick boken *Fåglarnas hus* i min hand trodde jag nog att den skulle vara en biografi med detaljer kring Gwendolen (Len) Howard (1894–1973) som lämnade ett högkulturellt liv i London och flyttade till landsbygden i Sussex för att kunna ägna sig åt fågelstudier på heltid. Boken visade sig mycket riktigt behandla en hel del av denna originella dams fågelstudier, men var ännu mer av en roman som med ett snabbt berättartempo, från barndom till ålderdom, gav ett porträtt av en ovanlig och ganska udda person.

Len Howard var övertygad om att man för att få bästa resultat när man studerade fåglar skulle göra detta utan-

för laboratoriemiljö med fåglarna friflygande. Kontakten och de dagliga mötena med fåglarna blev också omfattande, både i trädgården och inne i huset. Talgoxen är bokens huvudsakliga fågelart även om en del trastar och andra trädgårdsfåglar också dyker upp. Isoleringen på landet gjordes delvis för att Len var övertygad om att fåglarna måste få en helt ostörd miljö för att studierna skulle bli rätt, dels för att Len själv verkar ha varit en ganska asocial person. Hon släppte inte gärna andra personer in på livet eller in i trädgården.

Förutom artiklar i olika tidskrifter om natur och friluftsliv så skrev Len Howard även två böcker: *Birds as Individuals* och *Living with Birds*. De finns tyvärr inte ute till försäljning i nya upplagor, möjligen går de att hitta på antikvariat. En del kapitel i *Fåglarnas hus* är små dagboksblad från studierna av t.ex. talgoxarnas beteende. Talgoxarna har då "männsliga egennamn som t.ex. Stjärna, Tinky och Flintskallen, och Len sätter gärna dem i männsliga sammanhang och resonemang".

Författaren Eva Meijer från Nederländerna är rutinerad. Hon har skrivit elva böcker som har översatts till 18 språk. En av böckerna, Djurens språk, behandlar djurens kommunikation. Hon har även en PhD i filosofi. Boken *Fåglarnas hus* är som sagt inte en renodlad biografi utan en roman. Den tar oss genom Len Howards liv likt en brittisk "feel good"-TV-serie, från en uppväxt med en kulturell familj och fiolspel på hög nivå, genom ungdomsromanser och i avslutningen på landet när insikten kommer om att det är fåglarna som skall ta plats på heltid.

Fåglarnas hus är en berättelse som aldrig riktigt når mitt fågelintresse, men som ger en ganska trevlig läsupplevelse. Det är en roman med fåglarna som statister i bakgrunden, vilket är lite synd. Jag hade förväntat mig mer dagboksanteckningar om olika fågelmöten, men för att få detta bör man nog i stället försöka leta upp Len Howards två böcker på antikvariat.

PETER ELFMAN

Fågeltorn

Roine Magnusson & Erik Halldén

Avium förlag AB 2021

Inbunden, 127 sidor

Adlibris 359 kr

Boken *Fågeltorn* är ingen fälthandbok utan platsar bättre i kategorin mindfulness. En lugn resa i fågeltornens tecken. Detta är en kärleksförklaring till fågeltorn. Dessa graciösa byggnader som ofta står på de mest spektakulära ställen och som i princip kan se ut hur som helst. Bokformatet, som är allt annat än fickformat, avslöjar att detta är mer av en soffbordsprodukt. En bok man kan bläddra i och läsa lite i varje dag. Om och om igen. Här finns ingen information om fågeltornen. Det går inte att hitta GPS-koordinater eller vägbeskrivningar. Det är helt enkelt en bok för hemmets lugna vrå.

Fotograf Roine Magnusson gav sig ut på en Sverigeturné i husvagn och tog bilder av fågeltorn – från Vombs ångar i söder till Luspébryggan i norr. Med sig hade han sin hund och en kamera ämnad för porträttfotografering. Dessa bilder är verkligen fantastiska porträtt. Bilden avslöjar inte bara hur tornet ser ut utan sätter också in det i dess sammanhang på plats. Vi kan avläsa både karaktären på tornet och kynnet på området där det tronar. Porträttet eggas vår fantasi och vi kan leva oss in i hur det ser ut även om vi aldrig besökt platsen.

En del torn är nybyggda och välhållna. Andra är nästintill förfallna och känns bortglömda. Man blir riktigt inspirerad att ge sig ut och leta upp dem alla och få uppleva tystnaden och lugnet som ofta infinner sig i våra fågeltorn. Vi är lyckligt lottade som har så många fina platser att skåda fågel från.

Mellan de underbara bilderna kåserar Erik Halldén om sina ögonblick på Öland. Många ögonblick handlar om fågelskådning men vi kan också läsa om pratstunden med grannen, väderprognosen på radion, påtandet i trädgården, stunderna och samtalen med dottern – och så kärleken till fågeltornet. Det går inte att ta fel på att detta är något som verkligen sätter sina spår hos författaren. Han vill att vi ska upptäcka de arkitektoniska värdena hos ett fågeltorn och vilken ypperlig plats det är för lugn, lek och fantasi. Att vi ska se tornet för vad det egentligen är och inte bara som ett hjälpmedel att se någonting annat.

Mellan texterna får vi också läsa några rader ur dikter, förmodligen några av författarens favoriter. Allt är blandat för att ge ytterligare en dimension av lugn och harmoni.

En sällsynt lyckad kombination av bilder och texter kom till av en slump. Två främlingar med ett gemensamt intresse för fågeltorn fann att detta kunde mynna ut i en produkt som båda gått och funderat på ur sitt perspektiv. Vilken tur för oss att de träffades.

EVA HJÄRNE

Vingar över Falsterbo

P-G Bentz (red.)

(beställ från: falsterbo@skof.se)

Mjuk pärm, 192 sidor

Tredje omarbetade upplagan

300 kr (+ porto)

När *Skånsk Skådaguide* kom ut fick många upp ögonen för hur rikt det skånska skådarlandskapet är förutom Falsterbo. Landskapet är som en enda jättelokal som fungerar i alla väder och alla årstider. I Skåne är det alltid tjockt med fågel och hör och häpna, barrskogslokaler av klass finns också. När nu *Vingar över Falsterbo* kommer ut med sin tredje upplaga är det en helt omarbetad variant som dock befäster Falsterbonäsets ställning som Sveriges mest, inte minst internationellt, topprankade sträcklokal. Men det är inte bara sträck, utan det finns mycket annat som boken lyfter fram. Boken skildrar natur- och kulturhistorien på ett fängslande sätt. Man vistas i ett landskap hårt präglat av inlandsisen, sandflykt, bärnsten, sill, översvämningar, bränder, badliv, golf och fågel-skådning. Ett hål som fyllts i den nya boken är att våra bevingade vänner (?) myggen har fått ett eget kapitel tillsammans med fladdermöss och fjärilar.

För de som kommer till Falsterbo enbart för att sitta på Nabben och Ljungen någon helg i september är boken en riktig ögonöppnare. Falsterbonäset och Vellinge kommun har bra fågel-skådning hela året, inte minst på vintern då den unika ön Måkläppen blivit landfast och ett populärt vandringsmål som ger starka naturupplevelser bland knubb- och gräsäl. Att våren inte är så frekventerad av skådare utifrån har nog att göra med bl. a. de välutvecklade lokala rapportsystemen. I Skåne har man en hög ribba och mycket artgodis hamnar i de olika kommunbanden. Eller för att citera en Vellingeskådare: "Aldrig att jag larmar brun glada på Näset på Bird Alarm". Och det är förståeligt för dem som skådar på "Näset" regelbundet. Med bokens skådartipskapitel får man en bra guide till fågellivet året runt. En mindre känd del av Näsets fågelliv för tillresta är kanske häckfågelbeståndet. Inte minst på den fantastiska lilla Landgrens holme med 14

häckfågelarter, bl.a. småtärna, skärfläcka och en växande koloni kentsk tärna.

Den stora tyngden i boken ligger förstas på flyttfågelforskningen, fågelstationens verksamhet och alla nya upptäckter. Sen de tidigare upplagorna (2004, 2009) har mycket hänt. I takt med att klimatfrågan har hamnat i fokus har flyttfågelforskningen visat på olika intressanta anpassningar hos fåglarna. Tidpunkter för fåglarnas ankomst och avresa har förändrats. Dessutom har ny modern teknik utvecklats för att följa de enskilda fåglarna under flyttningen. Detta är så matigt att det fungerar som en lärobok i flyttfågelforskning. Kanske skulle man kunnat hålla ihop det i närliggande kapitel i boken, och inte splittrat upp det. En annan randanmärkning är kanske bildurvalet. Det är många härliga bilder i boken, men ganska många snarlika. Om man har 361 anträffade fågelarter på Näset t.o.m. 2020 så kanske man inte måste ha fem bilder på ormvärk. Men med detta sagt så omfamnar man boken med hull och hår, det är en fantastisk bok för den som aldrig kommer att besöka Näset, men helt underbar för den som förhoppningsvis kommer en vinter eller vårdag och får oväntade fågelupplevelser. Så förhoppningsvis ska boken locka till välplanerade besök utöver Falsterbo Bird Show och några septemberhelger. För en Stockholmsskådare som bor på deltid i Skanör (som undertecknad) är den förstås helt omistlig. Redaktören P-G Bentz och medförfattarna kan ta fram champagnen och korka upp.

HENRIK WALDENSTRÖM

Fåglarnas hemligheter

Hur fåglarna inspirerat oss
att lösa medicinska gåtor

Anita Campbell (text och foto)

CampbellArts Förlag 2020

Hård pärm, 126 sidor

Naturbokhandeln 299 kr

Fåglar är underskattade. Deras kognitiva förmågor och deras sätt att uppleva och förstå händelser i omvärlden är långt mer avancerade än vi hittills trott. Vi har alltid oss själva som måttstock vilket alltför ofta varit ett hinder för verklig insikt i andra djurarters världar. En fågelhjärna må vara liten men den är annorlunda strukturerad och de för fågeln viktiga delarna är utvecklade efter behov. Att fåglar verkligen upplever världen och är i olika sinnesstämningar, det vet vi nu. Exakt hur de känner kan vi förstås aldrig veta fullt ut. Nu bedrivs mycket forskning på området och många rön har dessbättre presenterats populärvetenskapligt. Det är bara att låta sig fascineras.

Många upptäckter i fågelvärlden kan inspirera till jämförelser med våra egna sinnen och vidga vår horisont. Resultaten av nya infallsvinklar och jämförelser över den onaturliga barriär vi satt upp mellan oss och övriga var-

elser på planeten har överraskat oss storligen. Detta är temat för Anita Campbells *Fåglarnas hemligheter*. Eller som hon själv uttrycker det på bokens baksida: "Vad kan vi lära oss av en fågelhjärna?". Detta leder oss in på medicinska frågeställningar. Campbell har egen erfarenhet inom medicinsk forskning. Nu presenteras detta på ett lättläst och underhållande sätt. Boken har fyra huvudkapitel som tar oss med på en upptäcktsresa som avslöjar spännande och tankvärda rön om inte minst synförmåga och hörsel liksom fåglars sång jämfört med vår förmåga att tala. Bokens sista del "Ett liv som fågel" ger de viktigaste komponenterna som ingår i fåglars dagliga och nattliga leverne. Annorlunda än våra liv, javisst, och vi ska inte förmänskliga men alla förnuftigt tänkande människor borde visa så mycket mer respekt för fåglarna.

Texterna är mestadels korta, men boken är minst lika mycket ett bildverk, eller snarare praktverk. Anita Campbell är nämligen också en mycket skicklig fotograf. Den populärvetenskapliga framställningen är således förpackad på det mest eleganta sätt. En hel del av bilderna är vad jag vill kalla konstnärliga i komposition, ljus och stämning, ofta med årstidsatmosfär. Exempelen från fåglarnas värld är geografiskt spridda med nedslag i olika världsdelar. Texten är också skriven med humoristiska vinklingar som är lätta att uppskatta. Boken är utgiven och producerad hela vägen från idé till formgivning av Anita Campbell. Detta är berömvärt.

Sidantalet är "bara" 126 men formatet är 305 x 242 mm. Tryck och papperskvalitet är utmärkta.

I marginalen bör nämnas att korrekturläsarna missat ett och annat kommatecken och ordet *att* här och där. På några sidor och uppslag överlappar texten i fotografiers mörkare delar, vilket gör den svåräst. På exempelvis uppslaget 18 – 19 med sju foton och lika många arter hade jag gärna sett bildtexter (men på sidan 120 redovisas samtliga avbildade arter i boken). Det blir pluspoäng för ordlistan på sidan 124.

Med sitt globala urval i text, bild och övriga kvalitéer förtjänar *Fåglarnas hemligheter* att lanseras internationellt och översättas till flera språk.

ARNE OHLSSON

Sveriges 100 vanligaste fåglar

Magnus Ullman

PUG förlag

Häftad (flexiband), 224 sidor

Naturbokhandeln 199 kr

Ansers recensioner har det senaste året behandlat flera nya böcker för mindre erfarna skådare. Här är ännu en bok för denna snabbt växande målgrupp.

Den välkände ornitologen, fågelfotografen och författaren Magnus Ullman kommer här med sin 14:e titel, *Sveriges 100 vanligaste fåglar*. Som titeln utlovar fokuserar boken på våra vanligaste fågelarter, men upplägget är konventionellt. Arterna är nämligen ordnade efter vanlighet.

Boken inleds med lövsångare, som är landets talrikaste art, och fortsätter med bofink, kungsfågel, rödhake etc. Sist av de hundra kommer storskrake, stjärtmes och videsparv på delad 98:e plats. För varje art anges antal häckande par, och populationstrenden illustreras med pilar (ökande/stabil/minskande). Månadsdiagram visar när (månadsvis) och var (Götaland/Svealand/Norrland) som läsaren kan förvänta sig att hitta en viss fågel. Utbredningskartorna

illustrerar inte bara utbredningen under olika årstider utan visar dessutom huvudsaklig sträckriktning och flyttvägar med hjälp av pilar. Exempelvis är sådesärlan sydvästflyttare medan gulärta är sydvästflyttare. Med hjälp av denna information kan läsaren förstå varför man i september ser fler gulärter i Falsterbo än på Ottenby, men fler sådesärlor på Ottenby än i Falsterbo. Efter en genombläddring av boken framgår det att majoriteten av våra flyttfåglar är sydvästflyttare snarare än sydvästflyttare. Med hjälp av enkel grafik illustrerar Ullman fåglarnas förekomst, population, populations-trender och flyttstrategi på enkla sätt. Det känns som fräscha, pedagogiska grepp i fågelboks-sammanhang.

Varje art presenteras med rubrikerna: *Familj* (t.ex. "Hackspettar. De sitter lodrätt på en stam stödd på stjärten"), *Svår/Lätt* (om arten är lätt att känna igen), *Hona/Hane* (om de har olika dräkter), *Ung/Gammal* (om de har olika dräkter), *Kännetecken* (storlek och nyckelkaraktärer), *Risk för förväxling* (vilka arter den liknar/artbestämningssvårigheten), *Sång*, *Lockläte*, *Bi-top* och *Vanor*. Texterna är genomgående mycket bra och välskrivna. Artbeskrivningarna är illustrerade med Ullmans egna fågelbilder, ofta tre bilder på olika dräkter samt en flyktbild per art. Han är en mycket skicklig fågelfotograf, och hans bildarkiv räcker mer än väl till att illustrera en fågelbok, vilket är imponerande. Efter de 100 vanligaste arterna följer en lista över övriga svenska häckfåglar på plats 101–254 med population och populationstrend för varje art.

I och med det nya greppet med att fokusera på population och flyttvägar så får läsaren en del aha-upplevelser. Några exempel är att järpe är en mer talrik häckfågel än t.ex. gråtrut, tofsvipa och grågås, att vi har fler par häckande nordsångare än t.ex. ängshök, och fler par häckande vinterhämling än t.ex. kungsfiskare och svarttärna. Jag läser att 70 miljoner par fåglar häckar i Sverige. Hela två tredjedelar av Sveriges hundra vanligaste fåglar har populationer på mer än hundratusen par, och drygt ett dusin arter på mer än en miljon par. Jag skulle kunna hitta samma information i *Fåglarna i Sverige*, men det är en så mycket större bok av lexikonkaraktär som sällan lämnar bokhyllan. Ullman har gjort populationsdata för landets

häckfåglar lättillgängliga i sin nya, nätta bok i formatet 140 x 188 mm.

Snarlika arter som löv-, gran- och grönsångare presenteras inte intill varandra i boken. Jag misstänker därför att mindre erfarna skådare kan komma att kämpa med att bestämma en sångare som hoppar i grenverket om de bara har denna fågelbok till hands. Rent statistiskt så bör sångaren vara en lövsångare (1:a plats) eftersom det är landets vanligaste sångare. Det står i texten om lövsångare att den är svår att skilja från gransångare (26:e plats). I texten om gransångare står det att den är svår att skilja från lövsångare. En titt i månadsdiagrammet behövs också. Ses sångaren i mars så är det inte en lövsångare, men kan vara en gransångare. Det här är en smart utgångspunkt som faktiskt

saknas i många fälthandböcker: Vilken art är mest rimlig? Men läsaren får ingen hint om att jämföra med exempelvis grönsångare (57:e plats) eller trädgårdssångare (12:e plats), som också är ganska vanliga sångare och som bör vara med i bestämningsprocessen.

Boken är lättbegriplig för nybörjarskådaren och täcker in mer än 98 % av alla landets häckfåglar sett till antal par. Den kommer att vara intressant för många att läsa och bläddra i hemma. Dessutom inbjuder det nätta formatet och det tåliga omslaget till att ta med den ut i fält. Men överväg då att komplettera den med en klassisk fälthandbok för att få överblick över snarlika arter.

MIKAEL ARINDER

Birdpedia

A Brief Compendium of Avian Lore

Christopher W. Leahy (text)

Abby McBride (illustrationer)

Princeton University Press 2021

Hård pärm, 260 sidor

Adlibris 129 kr

I vilken liten bok med formatet 178 x 120 mm kan man läsa och inhämta goda kunskaper om fåglars antal, myrning, näbbformer, skådningsens historia, boparasitism, namn, läten, bon och ägg, evolution, litterära och vidskepliga anknytningar, livslängd, fåglar i Shakespeares verk, prinsessan Eleanora på Sardinien, RSPB, parning, konst, svanesång, bajs, Roger Tory Peterson ...? Jo, i *Birdpedia*. Titeln anspelar förstås på Wikipedia. Det positiva är att man här har all denna kunskap samlad i en behändig volym. Det är ett litet uppslagsverk att återvända till flera gånger – eller att söka ämnen som man inspireras att läsa mer om, digitalt eller analogt.

Författaren Christopher W. Leahy är amerikan och det är en viss övervikt av exempel från Nordamerika. Han skriver balanserat och intresseväckande. Antalet sökord är nästan 200 och de täcker verkligen mycket. Spännvidd är rätt ord för valet av ämnen. De flesta *entries* omfattar några sidor. Boken, med lysande gula

pärmar i trögt material, är illustrerad med teckningar i svartvitt, eller snarare i gråtoner. De är ganska enkla men likafullt fint och nästan ovanligt informativa och man dröjer sig gärna kvar vid dem under läsningen. Samspel mellan text och illustrationer är utmärkt.

Princeton University Press står som alltid för kvalitetsproduktioner och *Birdpedia* är ett exempel på hur alla med fågelintresse i olika grad och kunskaper i engelska kan ta del av detta. Utöver bokens undertitel beskriver förlaget den helt korrekt som *A captivating [fångslande] A to Z treasury about birds and birding*. Dessutom är boken billig i inköp.

ARNE OHLSSON

Fågelröster

Om folkliga härmramsor och tolkningar

Ingvar Svanberg
Dialogos förlag 2021
Hård pärm, 104 sidor
Adlibris 219 kronor

Etnobiologen Ingvar Svanberg fortsätter att ge röst åt den folkliga ornitologin, ett arbete han först som sist ska harangeras för. Boken *Fågelröster – Om folkliga härmramsor och tolkningar* är måhända tunn, men mycket går likväl att utvinna.

I inledningen påpekas det att ramsorna och tolkningarna inte i första hand ska ses som försök att lära sig identifiera olika arter, vilket ofta är fallet med "moderna" ramsor. Tänk alltså bort "Ja, ja, ja, ja, ja, ja kommer från Jönköping, jag" (bofink). Tänk bort tillgång till radio, tv, telefon, streamad musik och nutida teknikkbuller. Fåglarna var vår ljud-

kuliss, samtalspartner och rådgivare fordoms- dags. Tänk i stället att fåglarna kunde ha ett budskap till oss. Om när det var dags för olika moment i jordbruket, om förebud kring olycka (kattugglans "klävvitt"), om att våga det lite eki- voka och annat nedan byxlinningen.

Tack vare Svanbergs bok kommer vårens gulsparvar att påminna mig om en parallelltolkning till den välkända sju-ramsans. Enligt uppteckning från Västmanland lider gulsparven av förstoppning och sjunger därför "Sitt, sitt, sitt å skit! Sitt, sitt, sitt å skit!"

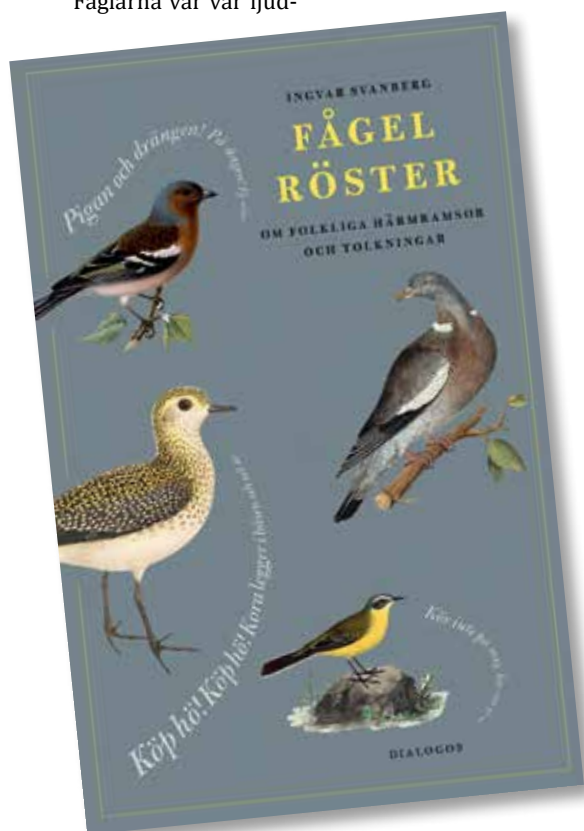
Taltrasten har flera sidor, så ock i denna bok – fler sidor än någon annan art. Dessa berättar om ett dåtida landsbygdsfolk, utspritt över lyckor, hult och sjövikar. Taltrasten iakttar oss, kommenterar och retas "Metar du? Metar du? Får du fisk? Får du fisk? Pyttisan, pyttisan, pyttisan!". Själva arturvalet indikerar i sig också vilka arter som fanns i sådan numerär att de togs upp i det folkliga berättandet. I sin tur ger detta besked om hur det omgivande landskapet kan tänkas ha sett ut. För läsaren att tolka.

Boken är illustrerad med gamla tiders lite "stelopererade" hållning på fåglarna, men det fungerar väl tillsammans med ramsornas huvudsakliga datering. Däremot blir sidbrytningen lite olycklig ibland när presenterad fågels porträtt återfinns först på nästkommande blad.

En generös notapparat och referensförteckning är förtjänstfull för den som vill gå vidare i etnobiologiska spår. För mig i naturguidandet är sådana alltid välkomna utvecklingar.

Jag avslutar med fisktärnan, som också avslutar boken. Från Småland kommer uppteckningen som anspelar på tärnans gängse kullstorlek. Kommer du för nära vill tärnan tala om för dig: "Tri ägg, tri ägg!" Om jag trycker hårt på i:et förstår jag absolut budskapet. Det ska jag ta med mig till våren när jag leder någon grupp ut mot Sandön. "Hör ni vad fisktärnan säger? Nu glömmer ni aldrig hur många ägg tärnan ofta lägger!"

ULRIK ALM

Fågelskådning på Österlen

Försommarfåglar på Österlen

15-20 maj 2022

Förstklassig fågelskådning

Guide: Magnus Ullman

Sveriges 100 vanligaste fåglar

22-24 maj 2022

Kortkurs i fågelskådning

Kursledare: Magnus Ullman

Med kikare och kaffetermos

29-31 maj 2022

Grundkurs i fågelskådning

Kursledare: Mattias Ullman

Små grupper, 4–8 deltagare

Trastsångare – två häckningar i Skåne 2021

Den 17 maj 2021 upptäckte Anders Dahl en sjungande trastsångare på Arlövsgårdens forna åkermarker i Burlövs kommun. Området där är sedan flera år omdanad till golfbana och strövområde. Flera dammar anlades i samband med denna omdaning och rejäla bestånd av bladvass har efterhand etablerat sig.

Lokalen kan inte anses som särskilt välbesökt av skådare och själv tillhör jag den gruppen som sällan besöker området. Främst på raritetslistan fram till trastsångaren är förmodligen den svarthalsade doppingen som rastade några dagar i maj 2007.

Den sjungande trastsångaren upptäcktes alltså 17 maj och under dagarna som följde gladdade den många skådare. Det är inte ovanligt att trastsångare stannar kvar i ett område ett tag under försomrarna, men som regel drar de vidare efter några dagar eller ibland veckor. Från Skåne har vi flera sådana exempel på Artportalen under maj till början av juni för just 2021: Habo i Lomma 7 maj, Krankesjön 16 maj,

Ravlunda 20 maj, Sövdesjön 24 maj–1 juni, Jordberga 4–6 juni, Löddesnäs 5 juni och Ängsnäset, Falsterbo 7–9 juni. Ytterligare ett exempel finns från Rönneåns utlopp i Skälderviken, men det återkommer vi till.

Trastsångaren i Burlöv rapporterades frekvent på Artportalen fram till 3 juni. Därefter blev det en lucka till 9 juni. Det hade då gått drygt tre veckor och undertecknad samt Pär-Gunnar Larsson började ana, om inte ugglor i mossen så åtminstone flera *Acrocephalus* i vassen. Vi gjorde några besök och noterade bland annat följande:

13 juni: Intensiv sång under morgonen. Nu hade det gått nästan en månad.

29 juni: En individ sedd födosökande. Fortfarande kvar!

5 juli: Korta ljudyttringar under två minuter efter total tystnad 07.00–07.30.

Nu började det bli riktigt "giftigt". Det hade gått en och en halv månad sedan den först sågs. Varför var den fortfarande kvar? Eller var det

Vy över häckningsområdet i Burlöv. Boets ungefärliga placering markerad. Foto: Kenneth Bengtsson.

två individer? Någon tyckte sig nämligen ha sett mer än en fågel vid ett tidigare tillfälle.

Under dagarna som följde kunde vi själva bekräfta att minst två individer gjorde frekventa flygningar till och från samma område i vassbeståndet. Slutsatsen började bli uppenbar. Slutlig bekräftelse på häckning kom 7 juli, då Mats Åke Persson såg två varnande individer, varav en med föda i näbben (Artportalen). Därefter följde ytterligare observationer av minst två individer i det aktuella vassbeståndet.

Vi kunde alltså konstatera en häckning av trastsångare i Burlövs kommun. Det var ytterst oväntat! Det finns nämligen bara ett tidigare känt och säkert bekräftat fynd – en som ringmärktes vid Tågarps hed i augusti 1964. Men mer hittar vi inte. Det finns inget på Artportalen från Burlöv och vi kan själva inte minnas några andra säkra fynd.

En fråga kan ställas och det är om arten är förbisedd som häckfågel i Skåne. Senast arten konstaterades säkert häckande i landskapet var vid Skälderviken 1987 (*Fåglar i Skåne* 1987). Jag reserverar mig dock för att någon senare häckning kan ha missats. Troliga och möjliga häckningar i Skåne finns det dock flera av, senast i Karpalundsammarna i nordost 2015 om jag räknat rätt. Därtill finns flera långstannare som givetvis kan ha häckat i lönndom.

Det finns väldigt många lokaler liknande den i Burlöv i övriga Skåne och många av dessa besöks sällan eller kanske rent av aldrig av skådare. Vassbeståndet i Burlöv var förvisso både högt och frodigt, men knappast unikt i landskapet. Det finns åtskilliga möjliga miljöer i sällan besökta sjöar och dammar runt om i landskapet. Vem kollar t.ex. upp alla vassomgärdade dammar runt Anderslöv och på Söderslätt under maj månad? Och sjöarna i mellersta Skåne: Bosarpssjön, Sjöbergasjön med flera?

Men häckningen i Burlöv var inte den enda i Skåne detta år. Den andra kända skedde vid Rönneåns utlopp i Skälderviken. Härifrån rapporterades en individ av många från 30 maj till och med 7 juni. Därefter upphörde rapporterna fram till 25 juni då Henrik Johansson började följa förloppet och till slut också kunde bekräfta häckning genom födotransporter och slutligen matning av unge (Artportalen).

Den första kända häckningen av trastsångare i Sverige konstaterades vid Yddingesjön 1917 (Granvik 1918). Under några decennier som följde noterades arten som häckfågel på flera lokaler i Skåne, bl.a. i Krankesjön. Den första kända häckningen utanför Skåne konstaterades i Hornborgasjön 1944 eller 1945 – uppgifterna varierar (SOF 1949). Från och med 1960 bedömdes arten vara utgången som häckfågel i Skåne (Jönsson 2002) och därefter har blott tillfälliga häckningar rapporterats. Artens täaste bestånd i Sverige finns idag i uppsvenska sjöar såsom Tåkern, Kvismaren m.fl.

Trastsångaren har en vid utbredning i Europa och den sträcker sig långt österut via Baltikum, Belarus och Ryssland. I det huvudsakliga utbredningsområdet lär arten vara känd för att kunna acceptera vassbestånd i för övrigt rudimentära områden och även förkomma i goda antal i sådana miljöer.

Referenser

- Granvik, H. 1918. Trastlika rörsångaren häckande i Sverige. *Fauna och Flora* 13:134–143.
Jönsson, P.-E. 2002. Förändringar i Skånes fågelvärld 1952–2001. *Anser* 41:159–173.
SOF. 1949. *Förteckning över Sveriges fåglar*. 1:a upplagan. Svensk natur.

KENNETH BENGTSSON
ARLÖV

Köp ditt fågelfrö lokalt i butiken på Norregården!

*Egna blandningar av hög kvalitet
Alltid öppet för självbetjäning*

Sjöstorp 301, Dalby
2 km från Dalby Söderskog
norregarden.se

Kaveldunsångare vid Bingsmarken 31 augusti 2021

Richard Bergendahl, Erik Hirshfeldt och jag ringmärkte denna tisdagsmorgon. Det var gott om fågel och vi gick alla tre första nätrundan för att ta hand om rödhakarna. Redan nu började det också anlända mycket svarthättor. Fortfarande var det en del *Acrocephalus* i rörelse, som också trillar i näten i gryningsljuset.

Sålunda satt jag kvar och ringmärkte fåglarna, när Richard och Erik gick andra rundan. Jag hörde redan när de kom tillbaka att de diskuterade en skum sävsångare. Ett väldigt slitet exemplar. Det stämde inte riktigt i deras ögon med sävsångare heller, men fågeln fick sällskap med sävsångare i påsen.

Som brukligt ringmärker Richard och lämnar över till mig för dokumentation av biometri och Erik för protokoll. När så den ringmärkta slitna "sävsångaren" lämnades över till mig, stannade hjärtat. 59 mm vinge. Det finns inga sävsångare med 59 mm vinge, alldeles för kort! Jag memorerade snabbt vingformeln och la tillbaka fågeln i en påse.

När så Richard och Erik gick för tredje rundan, hann jag läsa på lite i Svenssonguiden på de "randiga" sångarna. Jag började inse vad vi hade för fågel i påsen. Första handpennans längd, relativt ostreckad rygg, vingmått och den rundade stjärten och vingen talade entydigt mot kaveldunsångare *Acrocephalus melanopogon*. Jag ringde upp Richard och Erik och bad dem att börja ta ned några av näten, för att vi skulle hinna med både sångaren och anhopningen av svarthättor. Jag kontaktade dessutom Björn Malmhagen för att någon i lugn och ro skulle kunna dokumentera fågeln. Jag hade ju inte riktigt tid för det.

Innan Björn dök upp så fick Uno och Ronny Malm tillfälle att kolla fågeln. De hann också hjälpa till att tömma nät innan de for tillbaka till respektive jobb. Så äntligen kom Björn och kunde vidimera kaveldunsångare, en ny art för Sverige och Skandinavien.

Björn var villig att visa upp fågeln vid Bingsmarkens campings parkeringsplats och vi

Den aktuella kaveldunsångaren, adult, troligen hona. Foto: Björn Malmhagen.

andra kunde fortsätta med vårt ringmärkningsarbete. Jag larmade ut att den skulle visas efter ca 30 min. Fågeln var i gott skick och hade en del hull på kroppen, men det gäller att fågelns välmående går före allt annat. Ca 20 personer hann komma till parkeringen.

Kaveldunsångaren häckar i Medelhavsområdet upp till Ungern (underarten *A. m. melanopogon*). Men det är en underart som ruggar komplett efter häckningen. Den är dessutom en utpräglad stannfågel. Kring Svarta havet häckar en flyttande population (*A. m. albi-ventris*). Denna har dessutom en komplett vinterruggning. Det finns ytterligare en underart längre österut och i sydost som också flyttar och ruggar under vintern. Den finns bl.a. i Turkiet och vid Kaspiska havet (*A. m. mimicus*). Vår fågel uppvisade alla tecken på en vinterruggare

Foto: Björn Malmhagen.

och var mycket blek i teckningen, varför vi tror att den tillhör den sistnämnda underarten.

BO PETERSSON
BINGSMARKEN

SkOF Res

Sicilien

20–27 april 2022

Reseledare: Björn Malmhagen

Pris: 20 975 kr (enkelrumstillägg: 2 850 kr)

I priset ingår: Flyg, transporter under resan, del i dubbelrum på hotell, all mat från frukost första dagen till frukost sista dagen samt lokal fågelguide.

Extremadura

4–11 maj 2022

Reseledare: Tommy Holmgren

Pris: 18 425 kr (enkelrumstillägg: 2 450 kr)

I priset ingår: Flyg, busstransport under resan, del i dubbelrum på hotell, all mat från frukost andra dagen till frukost sista dagen samt lokal fågel/natur/kulturguide.

Scanbird

Detaljerat dagsprogram och anmälan på www.skof.se.

Teknisk arrangör och kontakt: Scanbird ApS

Telefon: +45 234 234 04 – Hemsida: www.scanbird.com – Email: scanbird@scanbird.com

Rapportera i Artportalen från mobilen

Att logga in i Artportalen från mobilen är ofta en plåga med in- och utzoomningar och ett klumpigt gränssnitt som inte är anpassat för mobilen. Många väljer därför att anteckna fåglarna i en klassisk obsbok i fält, och sedan mata in åtminstone de intressantaste observationerna i Artportalen när de kommer hem. Men så behöver man inte göra längre. Numera kan man logga in och rapportera i Artportalen från mobilen i ett mobilvänligt gränssnitt, ungefär som i en app. Funktionen kallas för *Artportalens checklista*.

Man loggar in, väljer att man vill rapportera fåglar, väljer rätt lokal med hjälp av mobilens GPS, varpå en checklista över rimliga fågelarter för lokal och årstid genereras automatiskt. Därefter lägger man in observationerna i den takt man observerar fåglarna, med enkla klick på respektive art, och kanske lite tilläggsinfo och ett foto om obsen är intressant. Det underlättar rapporteringen enormt, och skådaren får en digital obsbok på köpet. Slutligen rapporterar man med ett klick, varpå observationerna läggs in direkt i Artportalen. På kvällen kan man logga in i Artportalen från datorn för att korrigera en felaktig uppgift, eller ladda upp foton i efterhand.

Om du inte redan testat *Artportalens checklista*, ska du absolut göra det, för. Dessutom delar du med dig av dina obsar direkt i fält i stället för sent på kvällen. Andra skådare får glädje av dina rapporter redan under dagen. Det finns utförliga instruktioner om *Artportalens checklista* här: <https://www.artportalen.se/Home/ChecklistInfo> Men det är enkelt att komma i gång.

Så här gör du:

1. Börja med att skapa en genväg på din mobilskärm:

IOS (Iphone/ipad)

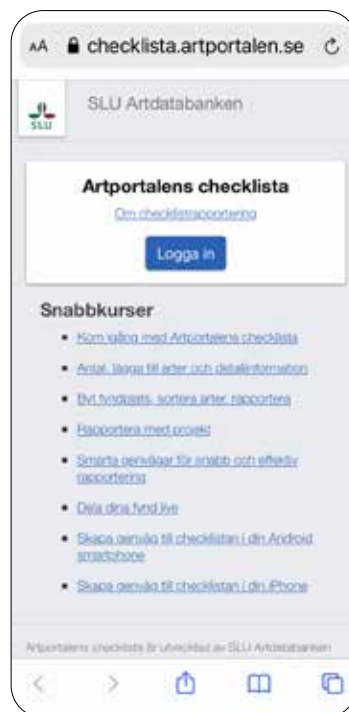
- I. Öppna Safari. Skriv in adressen
<https://checklista.artportalen.se/create>
- II. Tryck på den lilla rutan med en pil i, längst ner i mitten på skärmen. Välj *Lägg till på hemskärmen*.
- III. Nu har du en genväg direkt till Artportalens checklista på din hemskärm. Genvägen ser ut som en app.

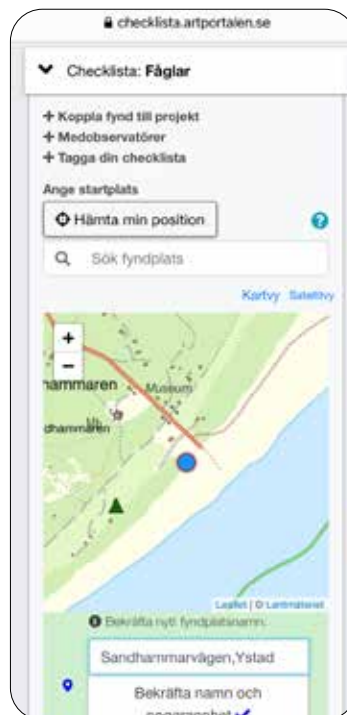
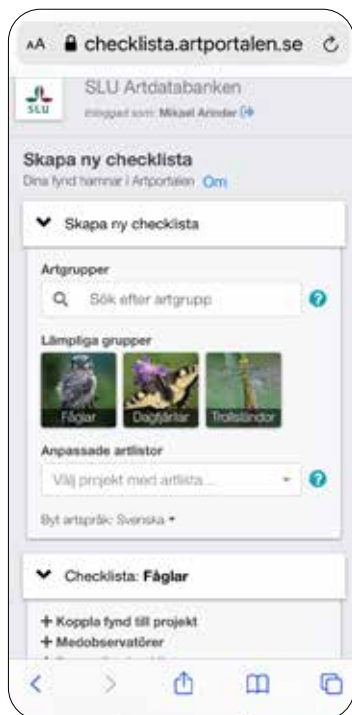
Androidenheter

(Funktionen kan se lite olika ut på Androidenheter. Här beskrivs utifrån funktionen när webbläsaren Chrome används)

- I. Öppna din webbläsare. Skriv in adressen
<https://checklista.artportalen.se/create>
- II. Klicka på de tre prickarna uppe till höger.
- III. Välj *Lägg till på startskärmen*. Tryck sedan på *Lägg till*.
- IV. Nu har du en genväg direkt till Artportalens checklista på din hemskärm. Genvägen ser ut som en app.

2. Logga in genom att klicka på genvägen till Artportalens checklista på din hemskärm. Du kommer då till en inloggningssida. Här loggar du in till checklistan med samma användarnamn och lösenord som du använder på Artportalen.se. Om mobilen har funktionen *Face ID* eller fingeravtrycksinloggning så kan detta ersätta lösenord och förenkla i fält.

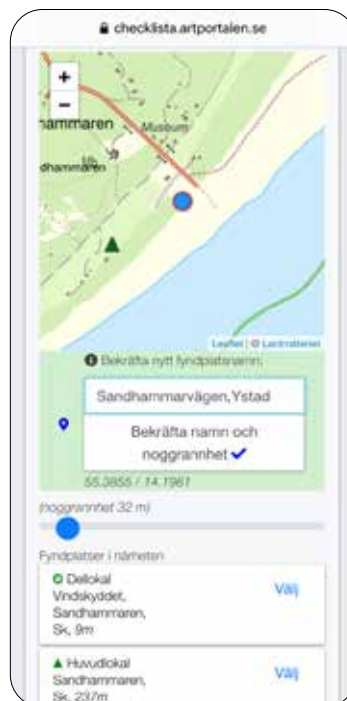
3. Under *Skapa ny checklista*, välj en artgrupp, t.ex. *Fåglar*.

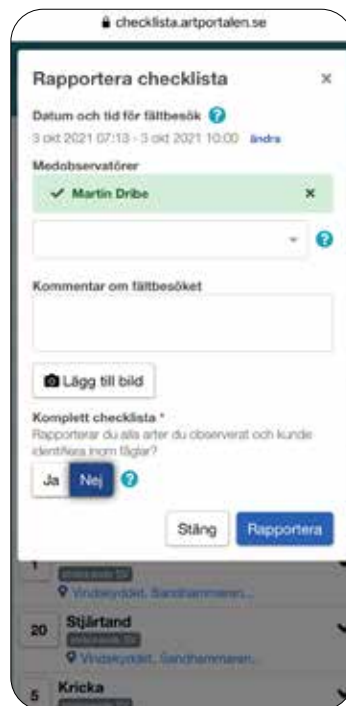
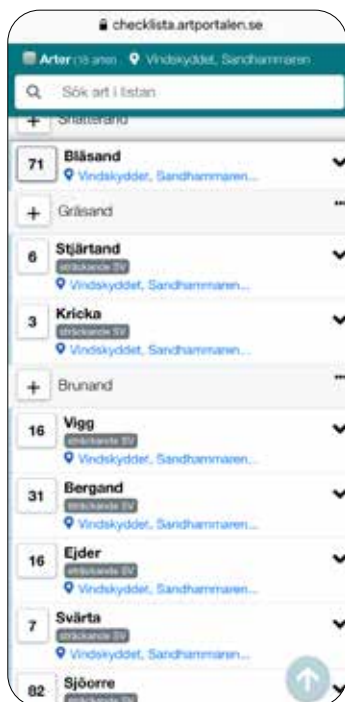
4. Under *Checklista: Fåglar*, välj *Medobservatörer* (bland de medobservatörer du angett som favoriter i Artportalen).

5. Under *Checklista: Fåglar*, välj *Hämta min position*. Detta gör att mobilens GPS hämtar din position, varvid kartan zoomar in automatiskt och listar de fyndplatser i närheten som du kan använda. Listan visas under kartan samt direkt på kartan. Välj en av fyndplatserna genom att peka på den i kartan. Du kan behöva trycka flera gånger på *Hämta min position* tills mobilens GPS har positionerat sig rätt. Första gången du trycker på *Hämta min position* kan den visa helt fel, men det är bara att vänta så hittar den snart rätt.

Alternativt, skriv in lokalens namn, klicka på lämplig lokal av dem som visas, varvid kartan visas och listar de fyndplatser som du kan använda. Listan visas under kartan samt direkt på kartan. Välj en av fyndplatserna genom att peka på den i kartan.

Klicka slutligen på knappen *Starta* längst ned för att börja kryssa arter.

I takt med att du förflyttar dig under ditt fältbesök bör du byta fyndplats/allmän fågellokal för att få en så bra noggrannhet som möjligt.

6. Starttid för checklistan - välj om du vill registrera dina arter under tiden du är i fält (fynden får realtid) eller göra det i efterhand (alla fynd får samma tid, d.v.s. fältbesökets start- och sluttid). Du kan korrigera tider på dina fynd i efterhand i Artportalen, t.ex. från datorn.

7. Nu skapas en artlista som är rimlig för lokal och årstid, men arter kan läggas till fritt.

8. Scrolla bland arterna, eller skriv de första bokstäverna i artnamnet i sökrutan. Så snart arten syns så väljer du arten, tryck på +-tecknet för att addera antal till arten, tryck på antalssiffran för att öka antalet. Alla rader med antal angivet kommer att bli fynd i Artportalen. Om det inte går att räkna alla individer av en art kan den ändå ingå i checklistan. Skriv "0 grågå" i sökfönstret, så blir det istället en bock för att arten är noterad. Om man trycker på siffran så adderas +1 varje gång, och det kan vara lätt att trycka en gång för mycket. Detta kan lätt korrigeras genom att skriva "-1" och artnamnet i sökfönstret och sedan välja den rad som ska subtraheras.

9. Om du vill rapportera en art som inte finns i checklisten kan du lägga till den manuellt. Tryck på knappen *Lägg till*.

10. Lägg till detaljinformation om fyndet: Tryck på raden, ange kön, ålder/stadium och aktivitet (t.ex. sträckande S), ev. fritextkommentar. Foto (t.ex. avfotograferad kameradisply) kan laddas upp om fyndet är intressant. Tidpunkten kan ändras genom att trycka på klockslagen.

11. Om du ser något sällsynt eller ovanligt som du vill rapportera direkt till Artportalen utan att avbryta checklistan, kan du använda knappen *Rapportera nu*.

12. Rapportera till Artportalen genom att klicka på den blå knappen Rapportera högst uppe till höger. Du får nu möjlighet att ändra start- och sluttid samt ändra medobservatörer innan du skickar in checklistan till Artportalen.

13. Nästa gång (t.ex. på nästa lokal eller nästa helg) som du ska skapa en checklistan så klickar du bara på genvägen och loggar in igen, väljer lokal, genererar en lista, börjar rapportera, etc.

MIKAEL ÅRINDER
KÄVLINGE

På exkursion med AI

De översättningsprogram som finns idag är måhända sakta på väg mot att bli helt okej. Men det finns ännu problem med tjänsterna, inte minst när det handlar om fågelnamn.

Jag har samlat några exempel och skrivit en fiktiv exkursionsrapport. Översättningarna är från engelska och i två fall från danska. En del namn är lätta att förstå, men flera är helt hopplösa. Jag har jämfört med originalspråket och kan därför stå för ordlistan nedan (kursiverade ord). Tjuvtitta inte i den innan du läst texten!

Vi såg flera *skogsbränder*, t.ex. *svartkapsel*, *mindre vithalt*, *vallsångare* och några *pilsner*. Bland finkarna utmärkte sig *guldfink*, *chaffinchaller* och *hawfink* och bland mesarna *blå tuttar* och en *marsh tutte*. Vi noterade även den mycket ovanliga arten *korttagen trädskrypare* – *man* och *kvinna*. I sjön simmade *ankor* och andra *vattenskålar*, bl.a. *spadlar*, eller *spadfflare* som de också heter, samt några *hyllor*. En *grådisig häger* flög över oss. I skogen fanns flera *vedkockar*, eller som danskarna säger – *skogs snapsar*. Vi tog oss därefter till några *tupplurar* och där såg vi många *våningar* och några obe-

stämda *veteår*. En *honungsvråk* flög förbi och helt sensationella var observationerna av två *korttidiga örnar* och kort därefter en svärm av *slagare*. Missade vi då något? Ja, det ska i så fall vara de tusentals *semlor* som samma dag rapporterades från Skagen i Danmark. Där skulle vi gärna vilja ha varit. Vi var ju lite fikasugna.

KENNETH BENGTSSON
ARLÖV

"... eller som danskarna säger – *skogs snapsar*."

"... och där såg vi många *våningar* ...".
Foton: P-G Bentz.

Ordlista:

Ankor	änder
Blå tuttar	blåmes
Chaffinchaller	bofinkar
Grådisig häger	gråhäger
Guldfink	steglits
Hawfink	stenknäck
Honungsvråk	bivråk
Hyllor	gravänder
Korttagen trädskrypare	trädgårdsträdskrypare
Korttidiga örnar	ormörnar
Marsh tutte	entita
Mindre vithalt	ärtsångare
Pilsner	lövsångare
Semlor	sulor (havssula)
Skogsbränder	sångare
Skogs snapsar	morkullor
Slagare	biätare
Spadlar, spadfflare	skedand
Svartkapsel	svarthätta
Tupplurar	rastplatser
Vallsångare	rörsångare
Vattenskålar	vattenfåglar
Vedkock	morkulla
Veteår	stenskvättor
Våningar	gårdsmysgar

Anser – 60 årgångar gammal

Den *Anser* du nu håller i din hand är den 240:e utgåvan sedan starten 1962. Åtminstone om vi räknar med föregångaren *Meddelanden från Skånes Ornitologiska Förening*, som skriften hette de första tolv årgångarna. Men fr.o.m. 1974 blev namnet kort och gott *Anser*. Alltså det vetenskapliga släktnamnet för gås, en skånsk symbol sedan länge, och inte för att vi anser något. Fast det har vi förhoppningsvis ändå gjort, inte minst i fågelskyddsfrågor.

Varför uppmärksammar vi 60-årgångsjubileet först i nummer fyra? Jo, helt enkelt därför att det inte blivit av tidigare. Men bättre sent än aldrig sägs det ju. Nu har vi dessutom möjlighet att summera de 60 årgångarna. Om framtiden vet vi föga, men den nuvarande redaktionen lovar att göra sitt bästa i ytterligare några år.

Tidskriften har genomgått flera förändringar under åren när det gäller utseende, innehåll och sidantal. Den har även gått från att tryckas i svartvitt till att publiceras helt i färg. Vi har tidigare visat de olika omslagstyperna, men nedan visar vi omslagen för de första numren för var tionde årgång. Innehållet i dessa häften hoppas vi kunna lägga ut på SkOF:s hemsida.

Innehållsmässigt har tidskriften rört sig från ganska strikt forskningsmässigt innehåll (plus exkursionsrapporter) till en blandning av forsk-

ning och åtskilliga andra ornitologiska texter. Inventeringar av både arter och områden har t.ex. varit vanligt förekommande. Sedan länge har vi en omfattande recensitionsavdelning och under senare år också en del stående inslag som t.ex. Arne Ohlssons arttexter, Ulrik Alms betraktelser, presentationer av fågelkonstnärer och lokalklubbarnas program.

Anser anser sig alltid ha haft en vilja att breda innehåll och inte väja för ibland lite udda texter. Måhända har dessa kanske retat en del, men vi resonerar som så att allt inte kan passa alla. Dagens ornitologiska föreningar har nog en medlemsskara som är bredare än den var förr. Det handlar om allt från drivna skådare och forskare till nybörjare och mer allmänt naturintresserade. Här hade vi gärna lagt till barn och ungdom, men denna kategori är tyvärr dåligt representerad i dessa föreningar.

Saknar du något i *Anser*? Eller tycker du att något är speciellt bra eller dåligt? Hör gärna av dig till oss med tips och idéer. Vi fick en del reaktioner i samband med medlemsenkäten och ska framgent försöka tillgodose så många smakriktningar som möjligt.

ANSERS REDAKTION

Orrar och elledningar

"Elstolpar grillar berguvar". Så löd rubriken i *Norra Skåne* 14 september i år. Jag drar mig till minnes ett möte med Edvard Nilsson, stationsföreståndare vid det olycksdrabbade lilla kraftverket i Hästberga i Osby kommun. Edvard, som var en duktig fågelskådare och jägare, kunde berätta att ofta före gryningen, då orrarna flög till sina spelplatser, hände det att det "löste ut". Det vill säga att en säkring vid kraftstationen löste ut. Detta var vanligt på 1950-talet. Edvard insåg snart att det handlade om orrarna som flög mot luftledningarna i de smala skogskorridorerna vilka utgick från kraftstationen. Han var övertygad om att detta var en anledning till att orrstammen successivt minskade.

Man kan tänka att tyngre fåglar (orre, tjäder, morkulla) lätt kolliderar med dessa försåtliga ledningar dragna strax under grantopparna och dunsar ner i marken. Lätt byte för räv och mård som snart lär sig få en energisnål måltid.

ANDERS IVARSSON
OSBY

Livsfarlig ledning – Om ändå orrarna kunde läsa.
Foto: Anders Ivarsson.

REDAKTIONELL KOMMENTAR:

Det är beskrivet i litteraturen att hönsfåglar tämligen ofta kolliderar med luftledningar. Så Edvard Nilssons iakttagelse var säkert korrekt. Lokalt kan den typen av dödlighet troligtvis även påverka en population. Hur det påverkar regionala eller nationala populationstrender är däremot svårare att sätta om. Det är många faktorer som kan påverka populationstrender, särskilt förändringar i skogsbruket, exploatering av mossar, klimatförändringar och jakt. Men risken för negativ påverkan av dödlighet vid elledningar är givetvis större i sydliga områden där stamarna är glesare. SKOF har idag ett bra samarbete med elbolagen och tar gärna emot tips om farliga ledningar. Får vi sådana kollor vi med ansvariga elbolag om åtgärder är möjliga.

Orrtupp. Foto: Roar Solheim.

Gökvingar bär långväga

Otaliga är de faror som hotar alla flyttfåglar, på den höstliga färden söderut och på den vårliga flygturen norrut. Särskilt bland förstagångsflyttarna är dödstalen mycket stora. Vad som är imponerande är ju att så pass många ändå klarar av flygfärderna över land och hav.

Med erfarenhet ökar överlevnadschanserna. Framtida forskning kommer att överraska oss igen och igen om vad fågelindivider mår med. Ett enastående exempel är en gök, en hane, hemmahörande i brittiska Suffolk. Nåja, hemmahörande är ju ett tveksamt ord för en fågelart som varken bygger bo eller spenderar tid och energi på att hjälpa avkomman till en fungerande tillvaro på vår planet. Men i Suffolk har han haft sitt korta sommarviste, år efter år. *The Cuckoo Tracking Project* försåg göken i fråga med en satellitsändare 2016 och nu kunde hans färder mellan Suffolk och Afrika avslöjas. Sommaren 2017 var han tillbaka och likaså 2018, 2019 och 2020. Hur kunde han klara dessa långa färder? Och andra gökar utgör inte

resesällskap eftersom de flyttar som enstaka individer.

Och minsann, 23 april 2021 dök han åter upp i Suffolk på den engelska östkusten! Hur många gökungar han gett upphov till i år kan vi naturligtvis inte veta, men förhoppningsvis några. Det kan vi hoppas inte minst för att det har sina svårigheter att vara gök på vår människofyllda planet, i sommarmarkerna, under migrationen och i övervintringsområdena. Det beräknas att gökpopulationen i Storbritannien minskat med hela 65 % sedan början på 1980-talet och arten är följaktligen rödlistad.

De två stora ornitologföreningarna är engagerade i gökens tillbakagång. Det är den mera forskningsinriktade *The British Trust for Ornithology (BTO)* och *The Royal Society for the Protection of Birds (RSPB)* som inriktar sig på ett bredare och mer allmänt fågelintresse och har blivit Europas största naturskyddsorganisation.

Den med satellitsändare försedda göken har fått namnet PJ. Kanske inte mycket till

Gök, adult hane. Foto: Göran Lenz.

"Gökvingar bär långväga". Ungfågel. Foto: Göran Lenz.

namn men det förefaller ha blivit accepterat att djurindivider i forskningsprojekt tilldelas mänskliga namn. När Jane Goodall var pionjär med detta i sina schimpansstudier i Gombe i Tanzania i början på 1960-talet väckte det förtret i konservativa forskarkretsar. Sedan dess har attityderna ändrats. Det praktiseras också då och då i TV:s naturfilmer när djurindivider följs avamerateamen.

PJ inväntade inte hösten för att åter lämna Europa för Afrikas sol och värme. Redan 30 augusti 2021 kom en signal att han redan rörde sig på den torra savannen i nordvästra Nigeria, låter Paul Stancliffe från BTO meddela i email. Om han får leva och göra som han brukar tar han en tur in över savannområdena i Centralafrikanska republiken och Kamerun innan färden går vidare till Angola. Utan tvivel rör han sig i länder med många faror och man må tilllåta sig hoppas att han undviker åtminstone människor så gott det går.

På väg har PJ också visat att gökar ibland växlar migrationsrutt mellan sydvästra Europa (Iberiska halvön) och sydöstra (Balkan).

Allt detta innebär att han sedan 2016, då han sändarutrustades, har flugit mer än 80 000 km och passerat åtskilliga biotoper. Betänk härvidlag att jordens omkrets vid ekvatorn är hälften, eller för att vara mer exakt, 40 075 km. Tio gånger har han passerat den oundvikliga Saharaöknen, Atlasbergen i Marocko och Pyrenéerna. Vilken resenär, vilken globetrotter han är!

Utöver människor utrustade med jaktgevär, men i avsaknad av omdöme har besvärligheterna ökat under migrationen i form av sämre födotillgång, hemska skogsbränder i allt varmare och torrare klimat i södra Europa och förstörda naturområden.

När du får detta nummer av *Anser*, kan vi bara hoppas att PJ lever i det afrikanska landskapet. Och om ungefärligen fem månader kan vi åter lyssna efter gökens *ku-ku*. Och inmundiga frukost under en gökotta i grönskande marker, när livet spirar förtrollande.

ARNE OHLSSON
LUND

Förnyat hot mot duvhök förhoppningsvis avvärt

Duvhöken har i alla tider varit föraktad och hatad i vida kretsar. Möjlighet till allmän jakt på arten upphörde inte förrän 1979 och först 1989 togs möjligheten till skyddsjakt på enskilda initiativ bort. I äldre tider fanns inget skydd alls och i den tidens jaktlitteratur finns åtskilliga hemska exempel på den förföljelse arten fick utså. Vuxna fåglar sköts året om, inte minst vid bona. I de senare fallen dräptes givetvis även ungarna.

I äldre litteratur kan man bland annat läsa att skottpengar gavs i 18 län (1906), att 9 000 duvhökar ansågs ha skjutits eller fångats i Sverige 1939 samt att duvhöken var fredlös i hela landet med ett undantag: Den var fredad under häckningstid på Gotland. Anledningen sägs ha varit den "besvärande vildkaninplågan" (1954).

Först 1955 infördes allmänna jakttider på arten vilket innebar att den var fredad under häckningstid. Jakttiderna justerades en del under åren som följde men möjlighet till allmän jakt kvarstod alltså t.o.m. 1978. Dessutom var den lovlig för skyddsjakt hela året i vissa sammanhang. I jakttabellen för 1968 stod det t.ex. som följer: "samt inom område för viltuppfödning, hönsgård eller därmed jämförlig anläggning, hela jaktåret, i den mån det behövs för att hindra skada inom anläggningen".

Möjligheten till skyddsjakt försvann alltså 1989 – men inte helt och hållet. Det gick nämligen att ansöka om tillstånd hos länsstyrelserna om både fångst och avlivning och det praktiserades frekvent av framför allt gods. Det var alltså länsstyrelserna som gav dessa tillstånd och om jag minns rätt var antalet hökar som fick skjutas begränsat. Inte förrän jaktåret 2008/2009 försvann möjligheten till dödlig skyddsjakt. Däremot kvarstod möjligheten att fånga och förflytta duvhökar och här fanns veterligen inga antalsbegränsningar. Så sent som jaktåret 2011/2012 fångades och förflyttades 115 duvhökar på sju skånska gods.

Duvhöken är en mycket stresskänslig art och många fångade hökar skadades under hanteringen, antingen under tiden i hökfällan, under förvaring eller under transporter. SkOF förde under många år en kamp mot att tillstånd till fångst gavs och det var med stor tillfredsställelse vi tog del av ett beslut 2013. Beskedet innebar att länsstyrelsen i Skåne inte längre gav tillstånd till fångst för senare förflyttning. Äntligen hade duvhökarna fått det skydd de var värda, åtminstone i Skåne.

Men inget är helt säkert här i världen. Under sensommaren 2021 fick vi nämligen veta att ett gods i nordöstra Skåne ånyo ansökt om att

Ung duvhök med typisk skada erhållen i samband med fångst i fälla och förflyttning.
Foto: Greger Flyckt.

Tvärstrekat bröst visar att detta är en adult duvhök. De unga har längsgående, mer oregelbundna streck.
Foto: Anders Blomdahl.

få fånga och förflytta duvhökar och att denna ansökan hade beviljats av Länsstyrelsen Skåne. Motiveringen var enligt samtal med ansvarig att gällande regelverk numera kunde tolkas så att tillstånd var möjliga att ge.

SkOF tyckte annat och vi fick stöd av BirdLife Sverige (BLS). Daniel Bengtsson på BLS författade raskt ett seriöst överklagande till förvaltningsrätten i Skåne. Överklagandet begärde dessutom inhibition av beslutet tills utredning var klar. SkOF anslöt till BLS överklagan och tillförde några synpunkter, bl.a. gällande artens stresskänslighet och att de ofta skadas i samband med hanteringen. Sedan vidtog väntan. Första positiva beskedet var att inhibition skedde. Tillståndet fick alltså inte nyttjas under utredningen. Efter några veckor kom förvaltningsrättens beslut. Och duvhökarna vann! Domar är ofta omständliga att läsa, men den slutliga sammanfattningen lydde enligt följande: "Sammantaget anser förvaltningsrätten således att det inte har funnits lagliga förutsättningar för länsstyrelsen att bevilja det aktuella tillståndet".

Förvaltningsrätten hänvisade bl.a. till en dom i kammarrätten i Göteborg 2020, där det slogs fast att det givna tillståndet stred mot EU:s fågeldirektiv, vidare att detta direktiv är mer begränsande än de svenska bestämmelserna samt att dessa inte får tolkas på ett sätt som strider mot direktivet. Detta betyder att fågeldirektivet står över svensk lagstiftning, vilket måste anses som en viktig bedömning.

Så för tillfället är det nya hotet mot duvhökarna avvärt. Men överklagande kan ske och nya framstötter kan göras. Vi hoppas givetvis att duvhökarna får behålla den fred de är värda.

Jag har valt att inte ange referenser i texten, men om någon vill ha dessa, vänligen kontakta mig.

KENNETH BENGTSSON
ARLÖV

"Duvhöken är numera sällsynt, utskjuten av jagande människor – i den så kallade jaktvårdens namn har denna vackra, stolta rovfågel tillåtits gå ett sådant öde till mötes". (Folke Rösiö 1949).

Åldriga kråkfåglar

Jag gick länge omkring i tron att kråkfåglarnas maxålder låg på 20 år, kanske något enstaka år mer för några få individer. Grunden till denna min tro var främst att det fanns åtskilliga fynd av Malmömärkta kajor som blivit 18–19 år gamla och att det dröjde länge innan den första konstaterades ha nått precis över de 20 åren. Detta trots massiv ringmärkning under många år i Malmöområdet. Det fanns också några få fynd av råkor som precis passerat 20-årsstreck-
et. De då rådande Sverige- och Europarekorden styrkte också min teori om att 20-årsåldern för kråkfåglar kunde jämföras med 100-årsdito för människan. Således en gräns som det var få för-
unnat att passera.

Men så skedde det stora språnget i december 2019. En mycket svag råka lämnades då in till Djursjukhuset i Lund och hämtades av oss. Råkan var ringmärkt och dog dagen efter. När ringens nummer var avläst och bekräftat var Europas äldsta kända tätting ett faktum. Råkan var nämligen minst 25 år och 5 månader gammal. Minst alltså eftersom den ringmärktes (utanför Staffanstorp) som varande minst två år gammal 1996 – alltså född 1994 eller tidigare. Denna råka krossade alla tidigare kända åldersrekord för alla kråkfåglar och andra tättingar. Personligen trodde jag på ett undantag – att fågeln var ett unikum.

Men det skulle bara gå några månader innan nästa remarkabla fynd gjordes. Denna gång gällde det en råka som hittades svag på en skolgård i Lund i april 2020. Råkan dog innan den hann komma under vård (som sannolikt

skulle ha varit meningslös) och den visade sig vara ringmärkt av oss själva på Spillepeng som årsunge i juni 1995. Råkan var alltså 24 år och 9 månader gammal när den dog – av ålder får man förmoda.

Ytterligare några månader senare fick Ringmärkningscentralen in en ny rapport om en äldre råka. Denna var också märkt av oss (i juli 1997 som årsunge) och hittades död i Lund i juni 2020 – då 22 år och 11 månader gammal.

Nu började det stå klart att råkorna i hyfsat hög grad var kapabla att med råge passera 20-årsgränsen. Och för att ytterligare stärka detta fick vi ett nytt återfynd av en minst 25-åring i augusti 2021. Denna råka märktes på Spillepeng som adult (alltså 3K+) i juni 1998 och sköts under allmän jakt vid Sege i augusti 2021. Den var då minst 25 år och 1 månad gammal.

Eftersom vi nu har två individer som är minst 25 år gamla bör vi kunna sätta maxåldern till mer än just 25 år. Dessa två kan ju ha varit både tre år, fyra år eller äldre när de ringmärktes. 30 år känns plötsligt inte helt omöjligt. I sammanhanget ska nämnas att det finns bekräftade drygt 30-åringar av Europas fem vanligaste måsfåglar.

Vad gäller då för resten av kråkfågeln? Som ses i Tabell 1 finns det en norsk korp som blivit drygt 23 år. Det bör rimligtvis inte vara en övre gräns. Korpen tillhör inte de mest frekvent ringmärkta arterna och nog finns det någon som blivit rejält gammal utan att detta har bekräftats.

Tabell 1. Nu gällande åldersrekord (år–månader) för Sverige och Europa. Uppgifterna för Europa är de idag kända, men inte dagsfärska (Referens: Ringmärkningscentralen).

	<i>Sverige</i>	<i>Europa</i>
Nötskrika	16–11	17–0 (Storbritannien)
Lavskrika	13–2	13–4 (Finland)
Skata	15–2	21–8 (Storbritannien)
Nötkråka	16–1	19–11 (Finland)
Kaja	20–3	20–4 (Danmark)
Råka	25–5	25–5 (Sverige)
Kråka	16–9	19–2 (Schweiz)
Korp	20–6	23–3 (Norge)

Den allra äldsta kända råkan – minst 25 år och 5 månader. Foto: Kenneth Bengtsson.

Kråkan bör också rimligtvis kunna bli lika gammal som en råka. Men arten jagas hårt och det kan vara en anledning till att det ännu inte finns någon bekräftad 20-åring i Europa.

Kajan är däremot en art där de 20 åren fortfarande verkar vara en övre gräns. Arten är ringmärkt i stor skala, inte minst av Lennarth Blomquist, som märkte åtskilliga tusen kajor i Malmö under 1990-talet och början av 2000-talet. Många av dessa är påträffade döda och andra har tagits in för vård eller avlästs levande. Trots denna massmärkning, och åtskilliga återfynd eller avläsningar av levande kajor, har vi bara lyckats bekräfta en individ som blivit över 20 år – och det med endast tre månader. Europas äldsta kända kaja är ytterligare en månad äldre, alltså 20 år och fyra månader (Danmark). För kajornas del verkar 20 år fortfarande att kunna vara en övre gräns.

För skatans del noteras att det finns en bekräftad drygt 21-åring i Storbritannien. Det känns mycket gammalt och frågan är hur denna levt sitt liv. I någon form av trygghet kan man misstänka. Skatorna är starkt revirhävande

och det finns näppeligen plats för en överårig sådan i en normalt konkurrensmässig miljö. Där slutar ofta en svag individ sina dagar när orken tryter. Skatan är dessutom en art som jagas hårt och det ska nog mycket till för att nå upp till de 20 åren. Men jag har gärna fel!

För övriga tre kråkfågelarter nöjer jag mig med att konstatera att det ännu inte finns någon bekräftad 20-åring.

KENNETH BENGTSSON
ARLÖV

Faktaruta:

Fåglars ålder beräknas efter ett för alla arter givet födelsedatum. Det är 1 juli och månaderna ska vara fullt gångna för att räknas. En årsunge som dör 29 oktober får alltså åldern 3 månader.

Udda övervintrare

Grovt räknat kan vi dela in fåglarna i flytt- och stannfåglar. Förr beskrevs en annan grupp som strykfåglar och med det menades att de strök omkring – dvs. rörde sig inom eller utom landet beroende på väder- eller andra omständigheter. En del finkar, mesar, hackspettar och ugglor var exempel på fåglar som kunde kallas för strykfåglar. Fast egentligen flyttade de ju. De övergav sin hemort och flyttade till andra platser, åtminstone vissa år. Så egentligen är de flesta fågelarter flyttfåglar i någon form. Flyger fågeln fem mil till en annan plats har den ju flyttat!

Själv har jag ett exempel på en art som nu har lämnat oss – tofslärkan. Det häckade flera par i Malmös hamnområde fram till 1989 och mitt exempel gäller för 1970-talet. Dessa tofslärkor lämnade ham-

nen under vintern. Vart flyttade de då? Jo till Möllevångstorget i samma stad! En sträcka på drygt tre kilometer!

Men vi koncentrerar oss på de "riktiga" flyttfåglarna – de där alla flyttar och ofta långt. De flesta har en hyfsad tidtabell som innebär att vi ganska precis vet när vi kan se dem i Sverige. Vi ska alltså inte kunna se dem under vintern.

Men det finns alltid möjlighet till överraskningar och nästan varje år ses någon riktigt långflyttande fågelart i Skåne under vintern. Vi har sedan flera år fört en lista på fågelarter som setts i Skåne under januari, och fram t.o.m. januari 2021 innehåller denna lista 254 olika fågelarter. Några av dessa är sådana som skulle ha befunnit sig i Afrika i januari – t.ex. buskskvätta, grå flugsnappare, stenskvätta och höksångare.

Tofslärkan i Malmö hamn var en verklig kortflyttare. Foto: Mikael Arinder.

Sannolikt ofrivilligt övervintrande sädesärsla 15 januari 2017 i Trelleborg. Foto: Mikael Arinder.

Varför blir det då så? För en del arter som normalt flyttar kortare sträckor handlar det ibland om chanstagningar. Exempel på sådana är rödhake, gransångare och kanske sädesärsla. De allra flesta av dessa flyttar ut ur Sverige under höstarna men en del chansar alltså. Går det bra, har de en fördel när våren kommer. Går det dåligt, dör de.

Men i de fall där en riktigt långflyttande art, som de som nämndes tidigare, stannar kvar, beror det på andra faktorer. Vanligast är nog att de är sjuka eller skadade. De kunde helt enkelt inte flytta och tvingades att stanna kvar. En del av dem överlever en bit in i januari, men sen brukar det ta slut. De flesta av dessa stackare klarar sig alltså inte genom vintern.

En annan förklaring kan vara att de flyttat i fel riktning. Höksångaren, som nämndes tidigare, kom förmodligen långt österifrån. Den hade antagligen flugit lika långt som

den skulle för att nå sitt vinterområde och kände sig förmodligen klar – jag är framme nu, tänkte den kanske. Men då befann den sig i Burlöv och då var det sent i december! Den sågs förvisso en bra bit in i januari nästa år, men sedan gick det förmodligen illa. Felflygningar straffar sig ofta.

Nästan varje vinter ses alltså någon riktigt udda art i Skåne. Det är givetvis spännande observationer, men också tragiska. Att befinna sig på fel plats vid fel tillfälle är sällan framgångsrikt.

KENNETH BENGSSON
ARLÖV

Mosse Stoopendaal (1901–1948)

Under 1900-talets första hälft var Mosse Stoopendaal en flitig fågel- och naturmålare med en stil som påminner om Bruno Liljefors.

Idag är han kanske inte så känd, men hans gärning under ett 47-årigt liv presenteras i en biografi* från 2019 och nu här i *Anser*.

Bertil A. Larsson

Mitt intresse för att ägna mycket av min tid till att studera en konstnärs livsgärning grundade sig inte bara i mitt eget fågelintresse utan även kring den mystik som lokalt omgav Mosse och familjen Stoopendaal. Min bygdeforskning ledde till intervjuer som gjordes under en 10-årsperiod från 1969. Dessa muntliga kontakter med personer som hade levt i och omkring Mosses miljöer i Stockholmstrakten, Göteborg, Härryda och Hindås har byggt upp historien kring konstnärskapet.

Under sitt korta liv åstadkom Mosse en konstnärsgärning i sin stilart som jag tror

är oslagbar. Bara en bråkdel av fågelmålningarna har kunnat presenteras i boken, med ganska spontant urval. Jag vill med respekt överlämna Mosses minnen och den dokumentation som konstnären har lämnat från den svenska naturen.

För att registreras i Nationalmuseets konstnärregister hade han nödgats till egna ord: "Endast studerat i Sverige under min Faders och Mors ledning. Som jag som liten var mycket klen har jag sedan 1909 uteslutande bott på landet i Härryda och Hindås. Fri från skolan som jag var, kunde jag egna min tid åt Traktens djurliv. Började tidigt att jaga allt i från slangbella till bössa och som mycket biologiskt intresserad blev djurens liv – stämningsmättat och underbart en naturlig ingivelse till att avbilda dem. Varje fjärl jag fångade eller fågel jag sköt undersöktes och målades i detalj. Helt naturligt kom då min framväxandes konst att helt gå upp i djurens liv".

Mosses medvetenhet inför bygdens natur byggdes på från tidiga år. Motivvalen berättar om hav, fiske, jägare och båtar från hans intressen, jakt och omgivning. Nästan allt i hans föreställnings-

*Fotnot: Biografien om konstnären är Bertil A. Larssons *Mosse fågelmålaren: Wilhelm Jacob Stoopendaal* på förlaget Fri Press Fridens Höjd 2019, 143 s.

värld finner sin plats på papperet eller duken. Under sin ungdomstid lärde han sig av sin fader Georgs måleri. Det fanns rikligt med tillfällen till detta.

Endast 13 år gammal målade han detaljerade fågelmotiv i akvarellteknik. Tiden för detta bekräftas av datering av bilderna. I dessa unga år, då Mosse högst påtagligt lade grunderna för sin måleriska känsla för naturen och dess innehåll, förutspådde han inte själv sin framtid som konstnär. Utöver den familjära skolningen genomgick han möjligen, under kort tid, en något splittrad konstutbildning i Göteborg, vid 17–18 års ålder.

”Mosse förmådde på ett virtuost sätt att återge det vilda – hans enastående synminne gav honom också möjlighet att friskt och omedelbart återge djuren på duk. En kolorist av rang var han, även om en del av hans måleri var av, efter hans mått mätt – kanske acceptabel valör. Men mycket finns som bör berättiga honom en plats i svensk konsthistoria. Mosse upplevde naturen med friskhet och med lidelse, och hans dukar bära

vittnesbörd om en konstnär, för vilket livet var värt att älska”. (Ur Göteborgs-Postens dödsruna 1948).

Ett fåtal recensioner vittnar om skickligheten, men inte om hans sammantagna produktion.

Som 20-åring ställde han ut på Palace Hotell i Göteborg 1921, tillsammans med sin far Georg. 1924 visades ett urval ur Mosses produktion på Konstnärshuset i Stockholm. Ett av de gallerier som visade stort intresse för familjen Stoopendaals produktion, och därmed Mosses, var Falkclous konstaffär i Malmö. Där hade han sin första samlingsutställning 1933, 32 år gammal. Även på Malmö rådhus, i landstingssalen, hängdes hans konst vid denna tid. Andra gallerister har under årens lopp presenterat kollektioner av Mosses konstverk.

Långt efter hans bortgång, på kvalitetsauktioner kring slutet av 1980-talet, har hans djurmålningar fått höga priser.

I slutet av 1930-talet var han i kontakt med fågelkännaren och konstvännen dok-

tor Paul Rosenius i Malmö. Mosse hade tipsat Rosenius om smålommen som häckade i Hebratjärnarna i Hindås närhet. I Torsten Perssons bok *Djuren vi möter* (1947), som utgivits i minst fem upplagor, har Mosse utfört illustrationer, skapade redan som sextonåring.

Förmodligen har kontakten med Rosenius tagits när denne genom reportage i någon jakttidsskrift efterlyst just häckningsplatser. Senare resulterade uppgifterna om Hebratjärnarna i att denna blev omskriven som en av Västsveriges unika häckningsplatser för denna skygga fågel. "Har ni hört något från lomfronten?", undrade Rosenius i ett brev till Mosse. På förslag från dr. Rosenius gjorde Mosse ett utkast till en illustrerad fågelbok.

För den som ville stoltsera med en vacker djurmålning över soffan var prisbilden på Mosses konst till förmån för köparen, jämfört med Bruno Liljefors. Men någon större ambition att måla sig fram emot något större utställningssammanhang hade aldrig Mosse. Av hans popularitet att döma tycktes andra i hans omgivning haft motsatta åsikter. Han var bränd efter de utställningar han deltagit i tillsammans med sin fader. Ett råd till en målarvän var: "Om du inte kan sälja direkt från ateljén så är dina tavlor ej värda att säljas". Man kan utläsa en

viss bitterhet i detta uttalande mot konstetablissemangen. Självkritiken var det inget fel på.

Trots att det naturalistiska måleriet inte stod högt i aktning bland Göteborgsmålarnas färgexpressionism sålde han bra. Mosse var både natur- och staffli-/ateljémålare och hade sin ateljé på Arkaden i Göteborg.

Hans far Georg hade varit en av opponenterna till Konstakademin under slutet av 1880-talet vilket säkert präglat Mosses förhållande till vissa nyare konststilar. Mosse visade dock en viss respekt för det etablerade konstnärslivet kring Valands konstskola. Han hade i motsats till många konstnärskollegor hittat en orubblig nisch vilket invaggade honom en viss säkerhet.

Efter sin bortgång 1948 började han bli alltmer känd för ett flertal gallerier. Allt oftare försökte intresserade konsthandlare vid denna tid komma i kontakt med Mosses realistiska fågelmotiv.

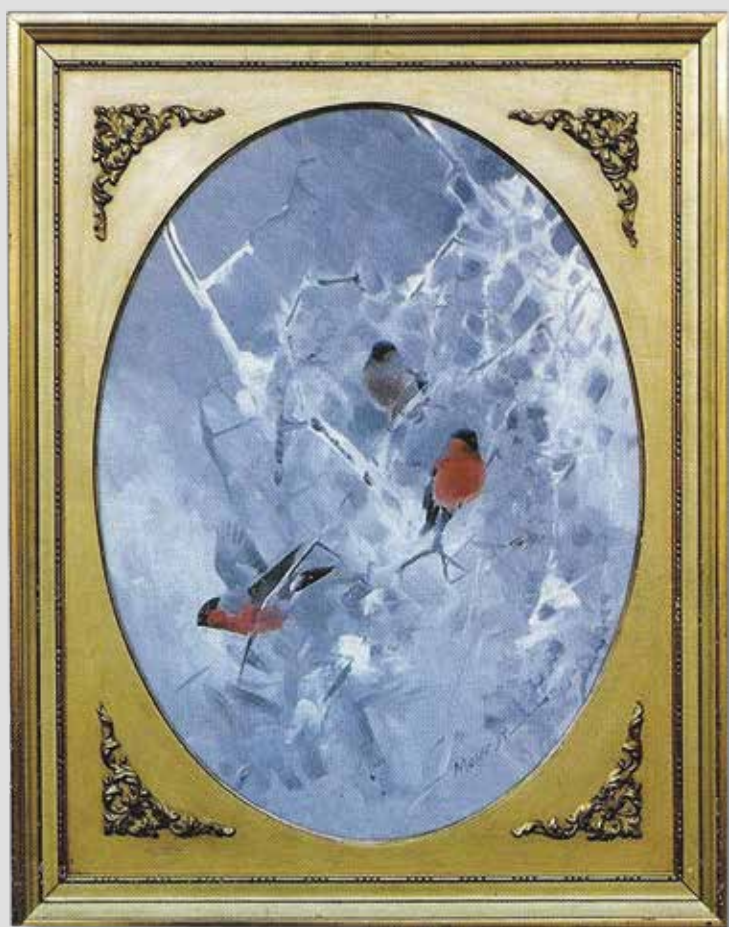
Bertil A. Larsson
axel.bertil@telia.com

Wilhelm Jakob "Mosse" Stoopendaal (1901–1948)

Mosses verk:

1. Vildgäss. Utsnitt, olja. (Sidan 50).
2. Kråktjuvar och flyende and. Olja 1944. (Sidan 51).
3. Steglitser. Olja. (Föregående uppslag).
4. Sånglärka. Akvarell 1917. (Ovan).
5. Domherrar. Olja. (Motstående sida).

LOKALKLUBBARNAS PROGRAM VINTERN 2021/2022

Alla SkOF:s medlemmar är välkomna att delta i lokalklubbarnas programverksamhet.
Om inte annat anges gäller ordinarie samlingsplats.

På grund av pågående covid-19-pandemi kan ändringar i programmet ske i sista minuten.
För aktuell information hänvisas till respektive lokalklubbbs hem- och facebooksidor.

Datum	Programpunkt	Arrangör
December		
5	Örn- och gåsexkursion kl. 09.00 med Anders Hansson. Föranmälan till Anders på 0733 39 22 82.	LFK
5	Fåglar vid Lomma Södra och Alnarpsparken. Samling kl. 09.00.	MO
11	Skådning i Vombsänkan med Lussekika kl. 09.00.	Gladorna
12	Lussekådning vid Stureholms våtmark kl. 10.00–14.00	KOF
26	Hallands Väderö kl. 10:00–14:00. Samling kl. 09.45 i Torekovs hamn. KOF står inte för ledare vid detta evenemang.	KOF
26	Julvandring längs Linnérundan. Samling kl. 10.00 på p-platsen vid naturum Vattenriket.	NöSkF.
Januari		
16	Vinterns Östkustfåglar. Samling kl. 09.00 på p-platsen i Äspet, Åhus.	NöSkF
23	Lunds reningsverksdammar. Samling kl. 09.00 vid busshållplatsen i Värpinge by.	LFK
30	Örnar i Tosteberga. Samling kl. 07.30 vid Ica Kvantum i Hörby.	Gjuse
Februari		
12	Lunds reningsverksdammar. Samling kl. 08.00 i Gårdstånga.	Gjuse
27	Pugerup, Sjöholmen. Samling kl. 08.00 vid idrottsplatsen i Snogeröd.	Gjuse

Medlemmarna i SkOF kallas härmed till

ÅRSMÖTE LÖRDAGEN 26 MARS 2022

SKÅNES ORNITOLOGISKA FÖRENING håller ordinarie årsmöte
lördagen 26 mars 2022 kl. 14.30 på Ekologihuset i Lund.

I samband med årsmötet kommer föreningen att fira sitt 70-årsjubileum.

Det blir ett heldagsarrangemang med start kl 10.00 och avslut kl. 18.00.

Programmet för dagen är ännu inte fastställt,
men kommer att innehålla flera spännande föredrag och "mystery bird quizz".

Föreningen bjuder på lunch och fika.

OBSERVERA att eventuella ändringar gällande årsmötet kommer att delges på
föreningens hemsida www.skof.se och facebooksidan, samt i Anser 2022 nr 1,
som kommer att vara medlemmarna tillhanda i god tid före årsmötet.

Vi vet ju inte i dagsläget hur pandemiläget är i mars.

Dagordning:

1. Val av mötesordförande
2. Val av sekreterare för mötet
3. Val av två justeringsmän
4. Fråga om kallelse behöri gen skett
5. Behandling av års- och revisionsberättelse
6. Fråga om ansvarsfrihet för styrelsen
7. Val av styrelseledamöter
8. Val av ordförande för år 2022
9. Val av revisorer och revisorsuppleanter
10. Val av föreningens firmatecknare
11. Val av valberedning
12. Förslag från styrelsen
13. Fastställande av inkomst- och utgiftsstat för 2022 samt medlemsavgift för 2023
14. Övriga frågor (inkomna till styrelsen före 28 februari 2022)

Lokalklubbar i Skåne

GÖINGEBYGDENS BIOLOGISKA FÖRENING (GBF) www.gbfnatur.se
Kontaktperson: Håkan Winqvist, 0725 79 48 66, familjen.winqvist@telia.com

KULLABYGDENS ORNITOLOGISKA FÖRENING (KOF) www.kof.nu
Samlingsplats: ICA Maxi, Ängelholm; City Gross, Höganäs; Olympiaskolan, Helsingborg.
Kontaktperson: Thomas Terne, 0705 67 19 80, info@kof.nu

LUNDABYGDENS FÅGELKLUBB (LFK) www.lundabygdensfagelklubb.se
Samlingsplats: P-platsen vid KFS, Sölvegatan 22 F, Lund (mitt emot Ekogihuset).
Kontaktperson: Lars G R Nilsson, 0706 96 51 80, lgrn@bredband.net

MALMÖORNITOLOGERNA (MO) www.malmorn.se
Samlingsplats: P-platsen vid Själlandstorg (korsningen Roskilde-/Margaretavägen).
Kontaktperson: Sven-Erik Svensson, 0706 65 64 32, svenerik.svensson1949@gmail.com

NORDÖSTRA SKÅNES FÅGELKLUBB (Nösfk) www.spoven.com
Samlingsplats: Parkeringen vid naturum i Kristianstad.
Kontaktperson: Evert Valfridsson, 044-32 30 45, evert.valfridsson@naturskyddsforeningen.se

RINGSJÖBYGDENS FÅGELSKÅDARE (GJUSE) www.gjuse.se
Samlingsplats: Parkeringen vid ICA Kvantum i Hörby.
Kontaktperson: Lars-Olof Nilsson, 0723 93 74 14, lars-olof.nilsson1@comhem.se

COCCOTTHRAUSTES (Co) – FÅGLAR I SYDOST
Samlingsplats: Meddelas i programmet.
Kontaktperson: Bengt Celander, 0709 29 95 88

GLADORNA – NÄTVERKET RAPPHÖNAN SKÅNE
Samlingsplats: Västra Stationstorget Lund (baksidan av tågstationen).
Kontaktpersoner: Monica Pedersen, 0735 50 61 47, mOnick@hotmail.com
Eva Engberg, 0708 25 66 50, seeveg@gmail.com

Nötskrika. Foto: Mikael Arinder.

PROGRAM VÅREN 2022

Nu är det dags för vårens föredragskvällar!

Enligt beslut på Ekologihuset får åhörare nu åter vistas i föredragslokalen. Vi hoppas därför att så många som möjligt kommer och lyssnar.

OBS! Endast insläpp genom huvudingången mot Sölvegatan senast kl 19.15.

Infart till parkeringen (som är avgiftsbelagd) sker via Ole Römers väg.

För att möjliggöra för dem som inte kan komma till Ekologihuset kommer vi även att sända föredragen digitalt via Zoom.

På SkOF:s hemsida och Facebooksida kommer det inför varje föredrag att finnas en länk till Zoom. Via denna kan intresserade koppla upp sig, se föredraget och höra föredragshållaren. **OBS! Länken till själva föredraget skall användas först strax före föredraget.**

31 januari – Bo Ekberg:

”I fåglarnas värld – om den moderna ornitologins framväxt”

I boken *I fåglarnas värld* (2021) förenas olika aspekter av den moderna ornitologin i en historisk framställning. Tidsmässig koncentration är mitten av 1700-talet fram till vår egen tid. Framställningen rör sig både på ett generellt plan och på aktörsnivå. Ämnen som berörs är bland annat systematik, forskningsresor, samlingar, fågelillustratörer och litteratur, fågelskydd, fåglarnas flyttning och beteendekologi.

Foto: John Kvarnbäck.

7 februari – John Kvarnbäck:

”Fågelskådning i Neotropikerna”

Vilket land är en bra inkörsport till den neotropiska avifaunan? Vilka artgrupper utgör de största utmaningarna fältbestämningsmässigt? Dessa och andra frågor tas upp ikväll.

Föredraget kommer ta ett generellt grepp på fåglar – och fågelskådning i Neotropikerna, området där John levte och guidat sedan 2001. Länder som kommer att figurera är Mexiko, Guatemala, Costa Rica, Panama, Kuba, Trinidad&Tobago, Colombia, Ecuador, Peru, Bolivia, Brasilien och inte minst Venezuela där John bodde i över 15 år.

PROGRAM VÅREN 2022

14 februari – P-G Bentz:

”Vingar över Falsterbo”

Infallsvinklarna är många när P-G i ord och bild berättar om vingar över Falsterbo. Flyttfåglar och fågelflyttning står överst på ”dagordningen”, men Falsterbo Fågelstations verksamhet med aktuell forskning, vällyckade naturvårdsinsatser och omfattande publikt arbete kommer också att belysas.

Även flyttande fladdermöss och fjärilar och till och med nyinvandrade myggarter kommer att uppmärksammas.

Den nya boken *Vingar över Falsterbo* (2021) kommer att finnas till försäljning.

Foto: P-G Bentz.

21 februari – Ulrik Alm:

”Biblioteket, böckerna, orden, fåglarna och jag”

Ulrik, som medverkar i SKOF:s tidskrift ”Anser”, kåserar högst personligt om vad texter, böcker och fåglar betytt så här långt i livet. Tips på bra vinterläsning med bred anknytning till natur och fåglar. – Men inget alls om fälthandböcker!

28 februari – Erik Hirschfeld:

”Bli en fullfjädrad fågelskådare”

Tycker du det är svårt med fågelskådning, och har hållit på ett litet tag eller ligger du i startgroparna för att börja? Då skall du lyssna på detta föredrag där Erik, författare till boken *Bli en fullfjädrad fågelskådare* (2021) berättar allt du behöver veta. Här får du veta hur du skall välja kikare (och ställa in den, ta gärna med din kikare), när du behöver tubkikare, vilket väder du skall skåda i, hur du skall tänka för att lära dig fågelläten, vilka ställen på lokalen du har framför dig som hyser fåglar, var du träffar likasinnade och mycket annat nyttigt. Det går jättebra att maila frågor i förväg till erik@fagelkunskap.se om du har något särskilt du tycker skall tas upp.

7 mars – Tomas Svensson:

”Introduktion till det skånska sjöfågelsträcket”

Under stora delar av året bjuder de skånska kusterna på ett fascinerande skådespel. Väder och vind, i kombination med många arter och deras olika sträcktider, gör att upplevelserna skiftar och även den mest erfarne kan bli överraskad och hoppas på nya fenomen. Bli beroende du också: en årtia i luften är så mycket häftigare än tio i vattnet. Välkommen till en introduktion till det skånska sjöfågelsträcket.

Foto: Tomas Svensson.

Stora Storksläppet 2021

I år släpptes 34 ungstorkar ut från hägnet i Hemmestorps Mölla 24 juli, varav åtta försetts med GPS-sändare.

Tio av årets ungar har sparats för att bli avelsfåglar i hägn. Tillsammans med 110 ungar i de friflygande 65 storkparens bon blev årets kull nästan 150 storkungar stor.

Vi får gå tillbaka till 1800-talet för att ha haft så mycket stork i Skåne.

Text: Staffan Åkeby

Foton: Jessica Lingerts, Per-Erik Larsson & Christer Neideman

I vackert sommarväder kom en stor publik till Storksläppet efter att arrangemanget gjort uppehåll under 2020 p.g.a. corona-pandemin. Beredskap fanns för att dra det berömda repet om publiken skulle passera den gräns på 600 deltagare som gällde då. Ett 40-tal volontärer slussade besökare in på parkering, genom entrékassorna och serverade kaffe och saft på gården. Drygt 500 besökare räknades under dagen och den intresserade publiken fick fyllig information om storkarna och projektet av engagerade volontärer. Besökare kunde köpa storksouvenirer och för de yngre fanns en uteateljé där man fick rita egna storkar. Arvodet till konstnärerna var en äkta storkfjäder!

SVT:s Anders Lundin och hans team från programmet *Mitt i Naturen* har följt storkarna i Skåne under året och filmat volontärernas arbete, storkarnas äggläggning, ungmätning, ringmärkning och nu även utsläppet av årets storkungar. Inslagen kan ses på SVT Play.

Många ville ha bästa platsen för att kunna ta bra bilder på storkarna när väl det stora ögonblicket inträffade då grinden öppnades med hjälp av ett långt rep. Spänningen steg! När projektledaren Petter Albinson drog i repet som öppnade den stora grinden ut mot friheten tog det några andlösa minuter innan de första storkarna vågade sig ut, men så småningom lämnade alla voljären. De tog ganska omgående till vingarna i det segelflygvänliga vädret och skruvade sig elegant uppåt på oprövade vingar! Nu väntar en lång resa söderut och så småningom återkomst till Skåne som vuxna och häckningssugna storkar om ett par år, om allt går väl för dem.

Åtta stycken av årets ungstorkar försågs med varsin GPS-sändare på ryggen. En av dem ses här på Jessica Lingerts påpassliga bild. Men i skrivande stund, i mitten på oktober, kan vi dessvärre konstatera att sex av storkarna har omkommit i sydliga nejder. De två återstående befinner sig i Spanien respektive Marocko. De unga storkar som släpps ut från hägnen i Hemmestorps Mölla är uppfödda i något av Storkprojektets hägn i Skåne. Gruppen blev i år förstärkt med 21 årsungar från projektets samarbetspartner Nordens Ark i Bohuslän.

Falsterbo Bird Show 2021

Den 3–5 september genomfördes 2021 års upplaga av Falsterbo Bird Show (FBS). Eventet inleddes med de naturpedagogiska dagarna 30 augusti–2 september för ca 600 skolbarn, som fick lära sig ett och annat om fåglar och natur. Förra året ställdes arrangemanget in p.g.a. covid-19-pandemin. Sedan vårt förra FBS 2019 har Falsterbo Strandbad omvandlats till fotomuseum och kan inte längre användas.

Årets event arrangerades givetvis i överensstämmelse med rådande restriktioner eftersom pandemin ännu inte ebbat ut. Det genomfördes på parkeringen längst ner på Reuterswårds väg som inhägnats för ändamålet för SkOF och de ca 25 andra utställarna. Även i år fanns ett rikt utbud av optik, böcker, dekaler, fågelfrön, honung och mycket annat. SkOF delade monter med Falsterbo Fågelstation och Storkprojektet.

Eventet påminde i år om den traditionella Bivråkens Dag som BirdLife Sverige började

arrangera 1992. Sedan 1999 är SkOF samarbetspartner och arrangemanget utvecklades 2010 till Falsterbo Bird Show.

Fint väder har stor betydelse, men det kan vi ju aldrig beställa, som bekant. Men denna helg var det strålande fint, soligt och högttrycksbetonat med sommartemperaturer runt 20 grader. Det bidrog dock i någon mån till att många utsträckande fåglar gick mycket högt och en del tycks ha valt andra flyttningvägar än över just Falsterbo och mässområdet.

Men antalet besökare gladdes. Av dessa var ganska många från andra länder och engelska hördes frekvent. Kanske kan man säga att det fanns ett uppdämt behov av arrangemanget i dessa pandemitider. Antalet besökare var ca 2 500. Vi fick en god tillströmning av nya medlemmar och hade god försäljning av våra produkter. Sortimentet hade i år utökats med bl.a. nya muggar, t-shirts med SkOF:s logga med de två flygande gässen och anteckningsböcker.

Årets mässområde mellan slutet på Reuterswårds väg och Skanörs ljung. Foto: Arne Ohlsson.

FBS var granngårds med Falsterbo Camping Resort, där besökarna kunde äta och dricka på deras bistro eller vid de två foodtrucks som fanns på campingområdet. Kaffe kunde inhandlas hos Fogarollis lilla trehjuliga "kaffemoped" vid parkeringen, som var välfylld dessa dagar.

Årets upplaga av Falsterbo Bird Show blev mycket lyckad och vi är glada att den kunde genomföras.

ARNE OHLSSON
LUND

SkOF:s monter med Lars Sundlöf och Sophie Ehnborn. Foto: Staffan Åkeby.

Från vänster: Ola Svensson, Lars Sundlöf och Arne Ohlsson från SkOF:s styrelse. Till höger konstnären Hans Larsson som signerar sina muggar med fint detaljerade ugglor. Foto: Staffan Åkeby.

Från vänster: Staffan Åkeby, SkOF:s ordförande i 11 år (2008–2018), Sören Svensson, ordförande under 7 år (1976–1982) och föreningens nuvarande ordförande Arne Hegemann. Foto: Arne Ohlsson.

Sjöstorps Höstmarknad 2021

Söndagen 7 november var det stor höstmarknad på Norregården i Sjöstorp, strax intill nationalparken Dalby Söderskog. Norregården är sedan länge välkänd bland fågelvänner genom sin försäljning av vildfågelfrö av hög kvalitet och när-odlat. Vem har inte hört talas om "Norregårdens gourmetblandning"?

Sofia Ohlsson på Norregården, med sitt genuina intresse för djur, natur och en levande landsbygd och Christina Lurell, lokal butiksägare med hantverk och heminredning i sortimentet, hade en tid närt tanken på en julmarknad i logen på Norregården. Men julmarknader fanns det ju gott om, så om tanken skulle förverkligas, fick det bli en höstmarknad. Hösten 2019 gick startskottet för den första Sjöstorps Höstmarknad och antalet besökare blev långt över förväntan.

På grund av pandemin kunde ingen höstmarknad genomföras 2020, men i år var det åter dags.

Skånes Ornitologiska Förening fick inbjudan att delta tillsammans med ytterligare 23 utställare i logen och ute på gårdsplanen.

Marknaden drog över 1 500 besökare denna soliga höstsöndag. Här marknadsfördes allt från

Köp ditt fågelfrö lokalt i butiken på Norregården!

*Egna blandningar av hög kvalitet
Alltid öppet för självbetjäning*

Sjöstorp 301, Dalby
2 km från Dalby Söderskog
norregarden.se

medlemskap i SkOF, fågellitteratur, fröblandningar och kikare till fantasifullt stöpta stearinljus, hemsnidade pallar och skärbrädor, lokalproducerat kött samt hemvävda textilier av alla de slag. En mångfald sällan skådad, tilltalande för ung som gammal!

Redan nu planeras för en höstmarknad 2022.

*P-G BENTZ
FALSTERBO*

Arton utställare tog plats i logen ...

... medan övriga sex fanns på gårdsplanen. *Foton: P-G Bentz.*

SKOF:s ordförande Arne Hegemann marknadsför föreningen. *Foto: P-G Bentz.*

Plus och minus vid skånska fågelbord

Den stora fågelräkningen *Vinterfåglar Inpå Knuten* genomförs i vinter för 17:e gången. Från fredagen 28 till måndagen 31 januari hoppas vi att alla som har en fågelmatning ska bänka sig vid fönstret och försöka räkna de fåglar som kommer på besök.

Tack vare den långa serien av räkningar börjar vi också kunna dra en del slutsatser utifrån materialet vi samlat på oss. Bland annat har just denna räkning bättre än något annat kunnat visa nötväckans snabba expansion norrut i landet.

Nu berör ju inte det sistnämnda Skåne, där nötväckan varit väl etablerad sedan Hedenhös tid. Men faktum är att just nötväckan hör till de arter som ses i mindre utsträckning vid de skånska fågelmatningarna än i landet i stort. Ser vi till de tre senaste åren har nötväckan noterats vid 66 % av de svenska fågelmatningarna, men i Skåne är andelen endast 39 %. Skälet bör nog vara (eller åtminstone ha att göra med) att Skåne är en slättbygd med mycket stora öppna arealer, något som nötväckan helst undviker.

Jag har också roat mig med att plocka fram ett antal andra arter där siffrorna från Skåne avviker från riksgenomsnittet, såväl när det gäller plus som minus. Om vi börjar med det sistnämnda hör större hackspett, gulsparv, domherre, nötskrika och talltita till de arter som är fåtaligare vid matningarna i Skåne än i landet i stort (Tabell 1). Nötskrikan, talltitan, större hackspetten och även domherren är skogsfåglar, så det är inte alls konstigt att de är fåtaliga i Skåne. Däremot skulle man ju kunna förvänta sig att gulsparven är talrik i det skånska jordbrukslandskapet, men så är det alltså

Tabell 2. "Plussidan" – Utvalda arters förekomst vid matningar i Skåne och övriga Sverige.

Art	Andel i Skåne	Andel i hela landet
Rödhake	76 %	32 %
Pilfink	75 %	55 %
Ringduva	43 %	14 %
Bofink	42 %	17 %
Gråsparv	35 %	23 %
Råka	27 %	3 %

inte. Faktum är att bara två andra län (Jämtland och Norrbotten) redovisar en lägre andel matningar med gulsparv än Skåne. Är det månne så att det hårt drivna jordbruket i Skåne inte längre passar gulsparven?

Om vi i stället vänder på det hela och ser till de fåglar som är vanligare vid skånska fågelmatningar än i övriga landet dominerar inte oväntat arter som i hög grad flyttar ut ur landet när vintern nalkas (Tabell 2). Detta är allra tydligast för rödhaken, ringduvan och bofinken. Men även "pjoddarna", det vill säga stannfåglarna pilfink och gråsparv, förekommer oftare vid fågelmatningarna i Skåne än längre norrut. Inte mindre än 75 % av de skånska matningarna hyser pilfinkar, medan snittet i landet totalt är 55 %. För gråsparven är motsvarande andelar 35 % i Skåne respektive 23 % i hela landet. Självklart är även råkan mycket vanligare i Skåne: 27 % av de skånska matningarna besöks av råka, medan motsvarande andel för landet i stort enbart är 3 %. Utanför Skåne är det egentligen nästan bara Halland som hyser några nämnvärda antal råkor vintertid.

Men även om det går att plocka ut en hel del intressant information ur det stora materialet, bör det poängteras att det främsta syftet med *Vinterfåglar Inpå Knuten* är att stimulera fågelintresset. Närmare en halv miljon svenska hushåll matar fåglar vintertid, så man kan nästan hävda att under vintern blir var och varannan svensk fågelskådare!

ANDERS WIRDHEIM
BIRDLIFE SVERIGE

Tabell 1. "Minussidan" – Utvalda arters förekomst vid matningar i Skåne och övriga Sverige.

Art	Andel i Skåne	Andel i hela landet
Nötväcka	39 %	66 %
Större hackspett	30 %	48 %
Domherre	30 %	47 %
Gulsparv	15 %	26 %
Nötskrika	10 %	26 %
Talltita	5 %	16 %

Vinterfåglar Inpå Knuten!

Räkna fåglarna på din matning

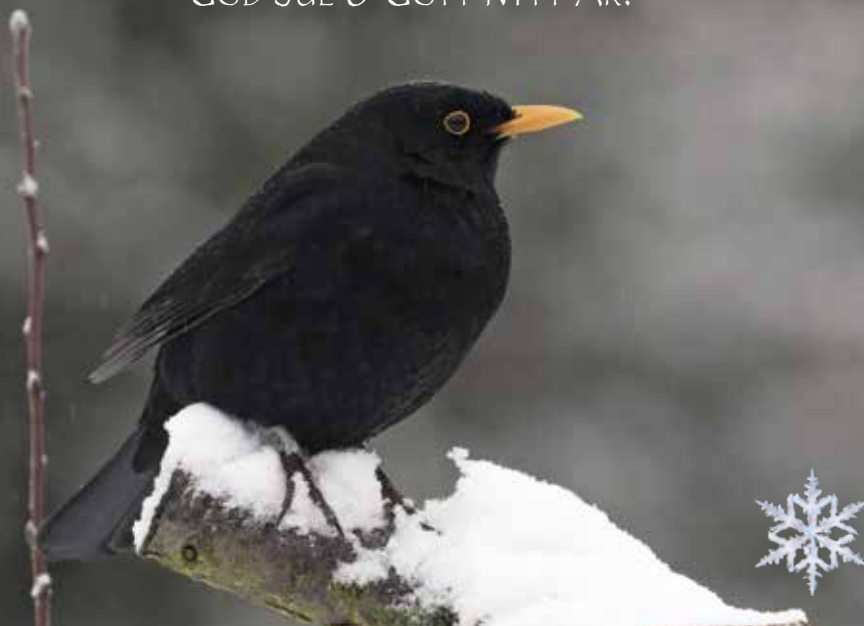
28–31 januari 2022!

Läs mer på

www.birdlife.se

Ansers redaktion önskar alla tidskriftens läsare
GOD JUL & GOTT NYTT ÅR!

Vintervardag med oväntat besök

Oupphörligt möter vågorna den finkorniga, vita sanden, kilometer efter kilometer. Den ständiga bullermattan från trafiken når inte hit genom den torra tallskogen och över sanddynernas kammar och gömmen, den rör inte på havets vindmåttade sång. Detta är Sandhammaren, Skånes och Skandinaviska halvöns sydöstligaste hörn, mjukt rundat så att flyttfåglarna lämnar landet bakom sig på bred front – eller följer kustlinjen.

En vinterdag är Sandhammaren – Hagestad en av Skånes odsligaste platser, i positiv bemärkelse. Stranden och havet och himlen omsluter vintervandraren.

På sanddynerna pågår ett ständigt maktspel mellan sandens vinddrivna oro och växtlighetens inneboende livskraft. I skogen förefaller det mesta vara torrt, sandjorden, mossan, tallarna. Renlav, *Cladonia*-arter, är rikligare utbredd än den största juldekoration. Något mespip hörs, ett halvdussin korsnåbbar flyger förbi inbegripna i ständigt och charmigt samtal.

På stranden uppenbarar sig föga liv. Men sanden har sitt liv med vinden, ständigt i rörelse. Där den lilla ån från skogen rinner ut över stranden syns plötsligt en sädesärta. Nu ...! Inte mellan första aprilveckan och september eller oktober, men nu.

Denna individ, den vintern. Är det tillrådligt att stanna här? Det händer att sädesärlor väljer att övervintra hos oss, som i behärskat trots. Den springer här längs med mötet mellan sötvatten och Östersjöns svaga sälta. *Lavandera blanca* heter den på spanska – den vita tvätterskan. Flyger någon kort sträcka. Vippar stjärten som alltid, alltid. *Vipstjert*, *wagtail*. Ett och annat ätbart snappar den upp, kanske något kräftdjur. Den utstrålar ensamhet. Ingen annan varelse syns till.

Jag dröjer mig kvar mot skymningen. En liten reva i molnens gråhet släpper genom en kort glimt av ljus mot vågmönstret i sanden, mönstret i nära och evigt förbund med förgängligheten från

havsvindens formande och omformande kraft. Kvar finns också små finstämda spårstämplar. Spår av sädesärlan. Spår av ensamhet.

I det allt svagare ljuset flyger ärlan upp till ett virrvarr av fallna träd och buskage. Vinternatten omfamnar allt. Drömmer den om en mer normal vinternatt i den smala, grönskande remsan längs Nilen? Eller om den behagligt skuggiga plantagen av dadelpalmer i Eilat?

När gryningen sent och sakta infinner sig och befriar stranden och havet, skogen och himlen från mörkrets makt, då gäller det för sädesärlan att vid Tyge ås utlopp hitta ett småkryp här, ett annat där. Buffé att inta är knappast uppdukad på vår breddgrad för att högtidlighålla vintersolståndet, med solen i zenit 23,5 grader och 2 608 km söder om ekvatorn, med solavrets vändpunkt 21 december 2021 kl. 16.59. Denna dag och denna natt tillhör Stenbockens vändkrets.

ARNE OHLSSON
LUND

Spår från överraskande möte på vinterstranden.
Foto: Arne Ohlsson.

Glupskhet som straffade sig

En ung gråhäger vid Katrinetorps gård i Malmö slutade sina dagar på detta sätt. Med en karp (?) i gapet hittades den ca en meter från dammkanten. Sannolikt har hägern försökt kasta upp den kanske för stora fisken igen och då har en tagg på ryggen perforerat halsen på fågeln, varvid bytet fastnat och fågeln kvävts.

STEN TANNERT
MALMÖ

REDAKTIONELL KOMMENTAR:

Hägern var en ungfågel och därmed en mindre erfaren fågel. Ska fiskar sväljas ska det ske med huvudet först så att fenorna glider med. Det visste denna häger, men den gjorde en allvarlig felbedömning gällande storleken på bytet. Att kasta upp en fisk med styva fenstrålar kan bli, och blev uppenbarligen, ödesdigert.

Foton: Sten Tannert.

Den unga gråhägern känns bland annat igen på sin mindre kontrastrika huvudteckning. Ungfågel till vänster och gammal fågel till höger. Foton: P-G Bentz.

Stenfalk i Krankesjön

Jag är inte direkt fågelskådare, men fotograferar mycket fågel. En trevlig förmiddag i Almentornet vid Krankesjön 7 oktober i år bevittnade jag ett skådespel något annorlunda mot vad jag sett tidigare. En ganska liten rovfågel, som flög likt en falk, plaskade i som om vore den en fiskgjuse. Jag såg inte om den tog något, men tror

att den hade något i klorna när den flög bort. Fotona är tagna på avstånd och fick förstöras hemma på en större skärm för artbestämningen till stenfalk.

HÅKAN ANDERSSON
ESLÖV

1.

2.

3.

4.

5.

Falsterbo Fågelstation

Andra halvåret 2021

Hösten 2021 var den 42:a säsongen med standardiserad ringmärkning vid Falsterbo Fågelstation. Ringmärkning bedrevs som vanligt på två platser: Fyrträdgården (21 juli–10 november) och Flommens vassar (21 juli–30 september).

Mattias Ullman gjorde sin första säsong ute på Nabben som ansvarig för den standardiserade sträckräkningen.

Höstens ringmärkning

För 42:a året i rad bedrevs standardiserad ringmärkning vid Falsterbo fyr (21 juli–10 november) och i Flommens vassar (21 juli–30 september). Antalet ringmärkta fåglar under säsongen är 20–30 % under medelvärdet. Vid fyren ringmärktes 11 429 fåglar av 65 arter (plus en hybrid) jämfört med medelvärdet 14 424. Vid Flommen blev slutsumman 3 370 fåglar av 43 arter (plus en hybrid), där

medelvärdet är 5 860). Det är några av de talrika arterna som grundar dessa siffror. Vid fyren är antalet lövsångare mycket lågt 375 (medel 1 004) och alla invasionsarterna (framför allt blåmes, talgoxe och grönsiska) märktes i litet antal. I Flommen ligger rörsångarens antal fortfarande på en låg nivå (1 131, medel 1 752).

Foto ovan t.h.: Adult pilgrimsfalk. Nabben 15 oktober.
Foto: Mattias Ullman.

Gåssträck i gryningen på Nabben hösten 2021. Foto: Björn Malmhagen.

Gransångaren ligger kvar på höga nivåer. Foto: P-G Bentz.

En tajgablåstjärt, 1K, ringmärktes 19 september. Foto: P-G Bentz.

En av höstens nio ringmärkta jordugglor.
Foto: Alex Starace.

Det finns några noterbara undantag till under medeltrenden. Vid fyren ringmärktes 3 158 rödhakar (medel 2 435) och i Flommen märkets 858 sävsångare (medel 588). Antalet kärrsångare i Flommen blev rekordhøgt, 185 (medel 92, tidigare högsta var 176 høsten 1985). Gransångaren fortsätter på høga nivåer, bl.a. nytt dagsrekord i Flommen med 81 märkta 26 september. Vid fyren samma dag märktes 116, den näst högsta dagssumman (bara en under rekordet 3 oktober 2019). Totalt ringmärktes 1 347 gransångare under høsten 2021, också det den nästhøgsta summan.

Några ovanligare arter ringmärkta vid fyren inom ramen för den standardiserade verksamheten är två hornugglor, två göktytor, en grøngøling, en blåstjärt, en taigasångare, en høksångare (1 november, ett mycket sent datum för arten) och en hybrid gråsparv x pilfink. I Flommen

Marc Illa ringmärker en ung bivråk 11 september.
Foto: Bjørn Malmhagen.

ringmärktes en hybrid hussvala x ladusvala, en blåhake, en flodsångare och en sibirisk gransångare (*Phylloscopus collybita tristis*).

Övrig ringmärkning

En del ringmärks också utanför det standardiserade programmet, mestadels om natten för att fånga t.ex. vadare, tårnor, årlor och ugglor. Totalt märktes 353 fåglar av 51 arter. Bland de ovanligare arterna kan nämnas prutgåås (2), blåsand, smådopping (3), bivråk (1) och morkulla (1). Samtliga dessa arter har totalsummor på tio eller mindre sett över alla år. Bland vadarna är sandløpare, spovsnäppa, myrsnäppa och dvärgbeckasin (3) alltid fåtåliga. För att kontrollera eventuella rörelser på ugglor görs alltid några nattliga försøk. Årets resultat blev 31 hornugglor och nio jordugglor. Pårugglan lyste med sin frånvaro.

Sträckräknarna David Erterius och Mattias Ullman vid vindskyddet på Nabben. Foto: Björn Malmhagen.

Sträckräkning

Säsongen är i skrivande stund inte avslutad, men här följer en översiktlig sammanfattning. Årssumman hittills är redan på 3,5 miljoner fåglar, vilket är bland de högsta i serien.

Över två miljoner bo/bergfink har räknats i år och det är en av de högsta årssummorna någonsin. Bland annat räknades 1,5 miljoner under de första sex dagarna i oktober.

Friska västvindar rådde under början av augusti, vilket gav ovanligt höga siffror för både vadare och tärnor. Ett flertal arter simänder har också varit talrikare än normalt. Bland rovfågarna är det några arter som har räknats i litet antal. Endast 1 330 bivråkar räknades under hösten och det är den klart lägsta totalsumman någonsin. Allt är dock inte nattsvart eftersom andelen ungfåglar var hög. Att de adulta bivråkarna uteblev beror med

stor sannolikhet på klart väder och friska vindar från nordost under 2–3 veckor i sträck kring månadsskiftet augusti/september.

Lite mer svårförklarad är att antalen av sparvhök, röd glada och ormvråk är låga jämfört med de senaste fem åren. Även pilgrimsfalk är klart under medel för de senaste tio åren, medan både brun och blå kärrhök har haft ett bra år och med relativt god ungfågelsandel.

Säsongerekord har bland annat slagits för brun glada (102) och ägretthäger (243). Andra arter som fortsätter att öka är havsörn, trana, skrattmåsar och stare. Säsongssumman för dvärgsparv är sex, att jämföra med fjorårets fem. Inte en enda lappsparv har noterats sträckande under hösten.

Grönfinkarna däremot har varit mycket fåtaliga – igen.

(Mattias Ullman)

Publik verksamhet

Totalt har 3 881 personer i 73 grupper blivit guidade under hösten. "Skåda fåglar i lagom tempo" med P-G Bentz som guide fanns på plats utanför fyren under tio helger och var som vanligt välbesökt och mycket populärt.

Fyrshopen har varit öppen och fågelstationens informationsskärmar har visat aktuella siffror m.m. hela säsongen.

Tre studenter från Frankrike fick inom ramen för det så kallade Erasmus-projektet uppleva ringmärkningsverksamheten på nära håll.

Ringmärkningskurser

Under hösten arrangerades två ringmärkningskurser, en för nybörjare och en för de med tidigare erfarenhet. Båda var mycket uppskattade. Dessutom besökte två ringmärkare från Georgien fågelstationen för att få vidareutbildning i ringmärkning av främst småfåglar. Stort tack till Marc Illa som är en mycket erfaren och duktig lärare.

Fågelstationsbyggnaden

Under hösten har renoveringen av husets utsida framskridit ytterligare och de flesta av husets fönster har kittats och målats om med linoljefärg. Den nya nyansen är "Falsterbo-grön". Nästa års projekt blir att måla om trälängan! Ett stort tack till Mikael Kristersson, som ensam utför detta gedigna arbete.

Meddelanden från Falsterbo Fågelstation

Under året har hittills några ytterligare nummer i serien publicerats:

331. Kjellén, N. 2021. Sträckfåglräkningar vid Falsterbo hösten 2020. SkOF 2021. *Fåglar i Skåne 2020*, s. 5–42.
332. Menzie, S., Ehnbo, S. & Illa, M. 2021. Ringmärkningen vid Falsterbo Fågelstation 2020. SkOF 2021. *Fåglar i Skåne 2020*, s. 45–78.

Amandine Doré visar upp en adult sparvhökshane.
Foto: P-G Bentz.

333. Bentz, P-G. (red.) 2021. *Vingar över Falsterbo*. 3 rev. uppl. Anser supplement 78.
334. Ullman, M. 2021. *Inventering av häckande kustfåglar i Vellinge kommun*. Verksamhetsrapport 2021. Rapport till Länsstyrelsen Skåne och Vellinge kommun. 52 sidor + Appendix.

Bidragsgivare

Under året har ekonomiskt stöd för verksamheten erhållits från Stiftelsen Lunds Djurskyddsfond, Olle Högstedts stiftelse och Vellinge kommun. Naturvårdsverket bekostar sträckräkningen. Region Skåne, Vellinge kommun, Länsstyrelsen Skåne samt Johan och Jakob Söderbergs stiftelse bidrog till *Vingar över Falsterbo*.

Dessutom tackas alla som ger bidrag till vår insamlingskampanj och alla som hjälper till frivilligt i verksamheten.

Stephen Menzie & Sophie Ehnbo

Thomas Wallin – årets Gustaf Rudebeckstipendiat

Priset delades ut av SkOF:s Mona Hansson när en helt ovetande Thomas ledde en exkursion vid Hasslarp.
Foto: Lars Andersson.

Gustaf Rudebeckstipendiet instiftades i samband med att Gustaf fyllde 80 år 1993 och ska ges till personer som verkat i Gustafs anda. Sedan starten har drygt tjugo personer fått den äran och i år var det Thomas' tur.

Thomas kanske främsta merit är att han i likhet med Gustaf är en formidabel folkbildare. Under många år, och fortfarande i full gång, har Thomas på olika sätt och med stort engagemang inspirerat många till ett nytt eller fortsatt fågelintresse. Vi hoppas kunna presentera Thomas mer utförligt i nästa nummer av *Anser*.

SKOF:S STYRELSE

A photograph of a small bird, possibly a finch, perched on a branch with yellow berries. The bird has a white body, a brown head, and a yellow beak. The background is blurred green foliage.

Foto: P-G Bentz.

**SVENSK
INSAMLINGS
KONTROLL**

Insamlingen till stöd för Falsterbo Fågelstation fortsätter.
Fågelstationen har tilldelats 90-konto:
Pg 900301-3; Bg 900-3013
Betalningsmottagare: Skånes Ornitologiska Förening